

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Michal Janíčko

PRAŽŠTÍ RUSOVÉ

RUSSIANS OF PRAGUE

Vedoucí práce:

2010

Doc. PhDr. Jiří Buriánek, CSc.

Děkuji Doc. PhDr. Jiřímu Buriánkovi, CSc. za odborné vedení bakalářské práce a za rady při jejím vypracování.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 16.8.2010

podpis

Anotace

Práce se zabývá situací, postoji a jednáním příslušníků ruské imigrační menšiny sídlících v Praze a okolí. V úvodu jsou představeny nejvýznamnější migrační teorie, podán přehled socioekonomického vývoje v Rusku v posledních dvaceti letech a shrnuty dosavadní dostupné poznatky o ruské menšině, zejména výsledky výzkumu z roku 1999. Jádrem práce je pak analýza výsledků dotazníkového šetření, které jsem provedl na jaře roku 2010 mezi příslušníky ruského společenství v Praze. Mezi klíčová zjištění výzkumné sondy patří růst důležitosti pozitivních motivací k migraci, rozšíření geografické i sociální základny, z níž se migranti rekrutují, pokračující uzavřenost komunity kombinovaná se silnými vazbami na zemi původu a vzestup ruské etnické ekonomiky v Praze.

Abstract

The thesis deals with situation, attitudes and behaviour of members of Prague's Russian immigrant community. At the beginning most important migration theories and overview of recent socio-economic development in Russia are introduced and then available findings about Russian minority in the Czech Republic are presented, in particular results of a survey done in 1999. The core of the thesis is an analysis of results of a survey conducted by me in spring 2010 among members of Russian community that live in Prague and its surroundings. Among the main findings of the survey is growth of importance of positive motivations to migrate, extension of geographical and social basis from which migrants come, continuity of self-isolation of the community combined with strong ties to country of origin and rise of Russian ethnic economy in Prague.

Klíčová slova: Migrace, Rusové, etnická menšina, transnacionalismus, integrace.

Keywords: Migration, Russians, ethnic minority, transnationalism, integration.

Obsah

Úvod	6
1. Výzkumný záměr	8
2. Přehled teorií migrace	9
3. Dostupné poznatky o ruské menšině v ČR	13
4. Sociálně-ekonomický vývoj v Rusku v posledních 20 letech, emigrace ze země	15
5. Objekt, metodologie, tematické okruhy a hypotézy výzkumu	18
6. Výsledky dotazníkového šetření	21
6.1. Vlastnosti vzorku ve vztahu k celé ruské populaci v Praze a v ČR, sociodemografické charakteristiky respondentů	21
6.2. Migrační historie, důvody odchodu z Ruska, hodnocení společenského klimatu v Rusku a v ČR	23
6.3. Kontakty s vlastní a s ruskou diasporou ve třetích zemích	30
6.4. Stupeň integrace, etnicita	32
Závěr	39
Použitá literatura	45
Příloha 1: Vývoj počtu ruských občanů v ČR	48
Příloha 2: Geografický původ respondentů	48
Příloha 3: Číselník	49

Úvod

Česká republika je zemí s obrovskou dynamikou imigrace. Podíl imigrantů na počtu obyvatel sice na první pohled není nijak ohromující – pro rok 2008 uvádí ČSÚ 4,2% cizích občanů s dlouhodobým nebo trvalým pobytem (ČSÚ 2010 (1)) a Eurostat hlásí 3,3% cizinců v ČR oproti průměru 6,2% pro země EU (Vasileva 2009: Table 1). Jiný dojem však vyvolává pohled na vývoj imigrace v čase: od roku 1992 se počet cizinců dlouhodobě u nás žijících více než zpětinásobil, a za pouhé tři poslední sledované roky 2005-2008 narostl o 260 tisíc, tedy o 58% (ČSÚ 2010 (1)); podle ředitelky pražské kanceláře Mezinárodní organizace pro migraci má Česká republika dokonce „největší dynamiku imigrantů na světě“ (*Česko se stalo imigrační zemí...* 2009). Podpora imigrace kvalifikovaných pracovníků se stala i oficiální vládní politikou, od které její tvůrci očekávají přínos pro vývoj ekonomiky (Ministerstvo vnitra ČR 2009: 21). Viděno ze širší perspektivy, od imigrace si lze slibovat zmírnění následků faktu, že domácí obyvatelstvo se již delší dobu samo nereprodukuje. Již v letech 2003-2005 u nás počet obyvatel rostl pouze díky imigraci a podle současných projekcí by i v budoucnu bez stálého proudění nových přistěhovalců naše obyvatelstvo ubývalo menší či větší rychlostí. Rovněž stárnutí populace, se všemi sociálními důsledky, které přináší, by probíhalo rychleji, neboť migranti bývají v průměru mladší než domácí obyvatelstvo (ČSÚ 2009: 47-48, 54-55); nabízí se sice nutně otázka, zda by místo podpory imigrace náhodou nebylo užitečnější snažit se vytvořit takové společenské klima, ve kterém by se lidé rodili místo aby se dováželi, to však na faktu zvyšování podílu přistěhovalců v naší populaci v současnosti i blízké budoucnosti nic nemění. Jak vidno, imigrace je v naší zemi jevem vysoce aktuálním, její význam ve společnosti roste a tak to téměř jistě bude pokračovat i v dohledné budoucnosti.

Občanů Ruské federace přicházejících natrvalo do České republiky přibývá jak absolutně, tak i relativně vůči cizincům s jinou státní příslušností:¹ v květnu 2010 u nás dlouhodobě žilo 31 tisíc ruských občanů, což je dvakrát tolik co v roce 2004 a více než osmkrát tolik co v roce 1994; ruští občané dnes představují čtvrté největší cizinecké společenství žijící u nás, zatímco v roce 2004 byli pátí a v roce 1994 osmí (ČSÚ 2010

---

¹ Počet občanů Ruska žijících na našem území je samozřejmě z hlediska této práce nedokonalý údaj, protože nezahrnuje ty Rusy, kteří již mají české občanství..

(2)). Ačkoli tyto skutečnosti jsou již reflektovány v médiích (viz Šůra 2010), všeobecně se o ní mnoho neví vzhledem k její relativní uzavřenosti. Také ve společenskovědní literatuře bylo o ruské menšině v České republice napsáno málo, významná je nicméně studie z výzkumu uskutečněného v roce 1999. Díky ní, ale i z pozorování běžného života je zřejmé, že „čeští“ Rusové většinou nesídlí ve spodní části údajné společenské cibule, nýbrž spíše patří k bohatším a vzdělanějším vrstvám. Je snad tedy opodstatněné prohlásit, že ruská menšina se stává významným fenoménem naší společnosti jak díky své narůstající početnosti, tak i díky svému spíše vyššímu sociálně-ekonomickému postavení; stojí proto za to se dozvědět, jakými vnitřními změnami za posledních deset let svého rychlého početního nárůstu prošla, z jakého sociálního a geografického prostředí se nyní rekrutuje a nabízí se také otázka, proč jich přichází stále víc a víc, když se socioekonomická situace v Rusku za poslední léta alespoň v optice statistik podstatně zlepšila.

V úvodních částech této práce budou představeny cíle výzkumu, podán stručný přehled existujících teorií migrace a shrnuty dosavadní poznatky o ruské menšině. Jádrem práce je pak zpráva z výzkumné sondy provedené pro tento účel na jaře roku 2010 mezi Rusy žijícími v Praze a okolí.

1. Výzkumný záměr

Tato práce má za cíl osvětlit situaci, postoje a jednání příslušníků ruské menšiny v České republice, zejména jejich sociální a geografický původ, motivaci pro příchod do země, hodnocení společenské situace v Rusku a v ČR, momentální aktivity, míru integrace do naší společnosti a vazby na Rusko jako zemi jejich původu. Budou testovány některé migrační teorie, především teorie transnacionální. Jako odrazový můstek slouží výzkum „Ruská komunita v České republice“ provedený roku 1999 kolektivem autorů za použití grantu Ministerstva vnitra. Ve vztahu k tehdejšímu výzkumu jsou cíle této studie následující:

- 1) Některé tehdy postavené problémy budou znovu zkoumány stejným nebo podobným způsobem. Jedná se zejména o zjištění socio-demografických charakteristik Rusů žijících u nás a vztahy s většinovým českým obyvatelstvem.
- 2) Jiná tehdejší zjištění budou prohloubena. Autoři v předešlém výzkumu konstatovali značnou uzavřenost ruského společenství a předpokládám, že toto se nyní do značné míry znovu potvrdí. U té části respondentů, která vyhledává kontakty především mezi ostatními Rusy žijícími u nás, se pokusím zjistit důvody takového jednání. Výzkum tehdy také ukázal důležitost přítomnosti příbuzných a přátel v naší zemi pro příchod nových imigrantů, a také toto téma bude nyní rozšířeno.
- 3) Budou postaveny problémy, které se ve výzkumu před 11 lety neobjevily vůbec nebo jen okrajově. Bude testována transnacionální migrační teorie, která v poslední době zaujala velmi významné místo v literatuře o migraci. Této teorie se předešlý výzkum dotkl pouze v náznaku, a to v jediné otázce dotazníku. Dále bude věnován prostor hodnocení společenského vývoje v Rusku – to je motivováno faktem, že ruská imigrace do naší země pokračuje rychlým tempem, přestože většina socioekonomických ukazatelů v Rusku se za posledních deset let (do současné hospodářské krize) výrazně zlepšila. Nově budou také sledován význam etnicity pro respondenty a jejich vůle k asimilaci či naopak k uchovávání kulturní svébytnosti i v případných dalších generacích.

2. Přehled teorií migrace

Mezinárodní migrací se zabývají téměř všechny sociální vědy. Kromě rozdílů mezi zaměřením jednotlivých věd se migrační teorie liší napříč disciplínami zejména podle toho, jestli zdůrazňují (makro)strukturální faktory migrace nebo aktivitu jednotlivců a jejich skupin. Podávám zde přehled nejvýznamnějších migračních teorií a modelů z různých disciplín s důrazem na ty přístupy, které mohou být relevantní v sociologickém výzkumu ruské národnostní menšiny v České republice.

Za mezinárodního migranta se běžně označuje ten, kdo se přestěhoval z jedné země do jiné, otázkou ovšem je jaká doba sídlení v určité zemi se má považovat za dostatečnou k přidělení nálepky migranta. Zde nastávají velké rozdíly mezi jednotlivými státy podle místních legislativ – v České republice se do sčítání lidu i souvisejících statistik započítávají osoby, které mají povolený pobyt nejméně na 90 dní. Statistická komise OSN doporučuje za migranty považovat osoby setrávající v cílové zemi alespoň jeden rok (Brettell et al. 2000: 47), taková definice ovšem umožňuje počítat migranty teprve až po uplynutí dané lhůty.

Neoklasická teorie (Massey et al. 1993: 433-436) považuje mezinárodní migraci za důsledek rozdílů v nabídce a poptávce po práci. Lidé migrují ze zemí s relativním nadbytkem nabídky práce v poměru ke kapitálu do zemí s nedostatečnou nabídkou práce a přebytkem kapitálu. Migrace by tedy ustala, pokud by zmizely rozdíly ve mzdách mezi jednotlivými zeměmi. Na mikroúrovni potenciální migranti kalkulují náklady (cesta, doba hledání práce) a zisky (o kolik vyšší je pravděpodobný výdělek v destinaci při daných schopnostech migranta) z případného stěhování, a migrace proběhne, pokud je výsledkem rovnice čistý zisk.

Podle **teorie dvojího trhu práce** (Massey et al. 1993: 440-444) je migrace způsobena chronickou potřebou vyspělých ekonomik po stálém přílivu nové pracovní síly. Kvůli sociální hierarchii povolání nemohou zaměstnavatelé v případě nedostatku zájemců zvýšit mzdy nekvalifikovaným povoláním bez toho, aby zvýšili také mzdy v povoláních s vyšším statusem, nejnižší situovaná povolání navíc pracovníky nelákají také proto, že jim nepřinášejí žádné sociální uznání. V kapitalistických ekonomikách existují dva trhy práce. První je kapitálově intenzivní trh poptávající kvalifikované pracovníky, jimž nabízí stálá a dobře placená pracovní místa. Druhý je pracovně intenzivní trh s potřebou nekvalifikovaných pracovníků, kterým nabízí špatně placená nestálá

zaměstnání. Největší část pracovní síly pro druhý trh práce dříve představovaly ženy a mládež, tyto skupiny však díky sociálním změnám již nejsou pro tato zaměstnání dostupné a zaměstnavatelé se proto obrací k imigrantům.

Teorie světových systémů (Massey et al. 1993: 444-448) vysvětluje migraci pronikáním globálního kapitalismu do světových periferií. Transnacionální korporace svou činností v rozvojovém světě činí mnoho místních obyvatel přebytečnými z hlediska produkce a zároveň přinášejí zhoršené pracovní podmínky pro ty, které zaměstnávají. Z druhé strany v rozvinutých ekonomikách je nedostatek nekvalifikovaných dělníků, nové komunikační kanály snižují náklady cestování a rozšiřují západní kulturní vzorce. Zákonitě tak vzniká celosvětová vykořeněná migrační populace, která putuje proti proudu kapitálu.

Transnacionální teorie (Brettell 2000: 87-88, 104-106) prohlašují, že sociální sítě a aktivity migrantů se v poslední době neomezují na hostitelskou zemi, nýbrž se valnou měrou udržují, resp. probíhají přes hranice národních států – migrantské komunity udržují silné a trvalé kontakty se zeměmi původu, čímž dávají vzniknout transnacionálním prostorům. Migranti již více nejsou vykořenění, nýbrž propojili původní a hostitelskou společnost v jednu arénu pro sociální akci, mohou se dnes snadněji pohybovat mezi nimi a kromě peněžních remitencí přinášejí do zemí původu i „sociální remitence“. Sílicí kontakty migrantů s domovinami nevisí ve vzduchoprázdnu, nýbrž jsou součástí hustých ekonomických a kulturních sítí mezi jednotlivými zeměmi, což zapadá do celkových trendů globalizace. Podle transnacionálních teorií se Imigranti vedle udržování silných styků se starým domovem zároveň snaží začleňovat do společnosti svého nového domova a tyto dvě tendence již více nejsou ve vzájemném protikladu, nýbrž jdou ruku v ruce; z druhé strany Alejandro Portes naproti tomu ukazuje, že imigranti, kteří si své sítě udržují primárně ve svých etnických společenstvích a zároveň se chovají transnacionálně mají někdy větší šance na úspěch než kdyby se rozpustili v „multikulturní underclass“. Csaba Szaló (2007) tvrdí, že metodologický transnacionalismus bourá dosavadní představu o samozřejmé loajalitě lidí k jednomu národnímu státu a tím odstraňuje chápání imigrantů jako problému, který je nutné řešit jejich odchodem nebo asimilací.

Teorie sítí (Brettell 2000: 107-108) klade důraz na význam přátelských a příbuzenských svazků při rozhodování o migraci a stojí tak v opozici k ekonomistickým

přístupům založeným na racionálním výběru. Lidé mnohem snadněji migrují někam, kde již mají příbuzné nebo přátele, kteří jim svou pomocí snižují náklady migrace. Každé jednotlivé přestěhování tak vytváří strukturu podporující další tok lidí, takže migrace udržuje samu sebe a může být díky tomu odolná vůči politickým restrikcím i ekonomickým překážkám.

Etnickou identitou a inkorporací imigrantů se jako první zabýval **asimilační model** (Brettell 2000: 77-80), přivedený na svět Chicagskou školou ve 20. a 30. letech minulého století. Podle něj se imigranti touží stát plnou součástí „cílové“ společnosti a dobrovolně se proto vzdávají svých původních kulturních charakteristik, díky čemuž se jim daří postupně šplhat na společenském žebříčku. Tento model byl později kritizován nejen za svou omezenost na situaci USA, ale i v americkém kontextu byl označen za nerealistický (význam etnicity v 60. a 70. letech vzrostl a vypukly i rasové konflikty) a ideologicky předpojatý (ignoroval nerovnosti v samotné americké společnosti). Přesto ovšem asimilace nepochybně stále zůstává jedním z možných „konců“ imigrantských společenství.

Na asimilační model odpověděla upozornění, že etnicita je trvalejší charakteristikou imigrantských komunit a zdrojem solidarity v jejich rámci (Brettell 2000: 80-84). Z teorie dvojího trhu práce vychází **teorie překupnické menšiny** (middleman minority theory), podle které nemají imigranti přístup do „mainstreamových“ povolání a zhusta se proto stávají drobnými obchodníky. Uspěch v takové situaci jim pomáhá etnická solidarita, která se však v dalších generacích v případě posunu do běžných profesí vytrácí. Podle **modelu etnických ekonomik** (ethnic enclave economy model) se některé imigrantské menšiny prostorově koncentrují, vytvářejí diverzifikované ekonomiky obsahující všechny typy ekonomické aktivity a jsou vnitřně stratifikované. **Portesův model inkorporace imigrantů** počítá se třemi úrovněmi, na kterých se rozhoduje o úspěchu přistěhovalecké menšiny. Na úrovni imigrační politiky přijímacího státu Alejandro Portes rozlišuje receptivní (uprchlíci), indiferentní (legální imigranti) a nepřátelský přístup (ilegální imigranti), na úrovni veřejného mínění předpojaté nebo nepředpojaté přijetí, a na úrovni samotného imigrantského společenství rozlišuje silné komunity (prostorově koncentrované a s různorodou ekonomickou aktivitou, zahrnující významné množství podnikatelů) a slabé komunity

(sestavající převážně z manuálních dělníků). Různá konfigurace akcí na uvedených třech úrovních vede k různému postavení etnických menšin.

S předpokladem nevyhnutelné postupné asimilace imigrantských menšin polemizují také **antropologické teorie** (Brettell 2000: 113-118). Etnicita je kulturní konstrukcí, není tedy nikomu přidělena a v různých situacích se etnická identita imigrantů může různě vyvíjet. Migranti jsou v cílové zemi na rozdíl od svého domácího prostředí vystaveni kontaktu s jinými etnickými společenstvími, a prožívání etnické identity tak spíše vzroste než naopak, neboť je konstruována právě vyjednáváním přes etnické hranice. Důkazem „diasporického nacionalismu“ jsou například expresivní etnické festivaly imigrantských menšin, ale i to, že v některých komunitách byl pozorován nárůst religiozity oproti době před migrací.

3. Dostupné poznatky o ruské menšině v ČR

Ruská národnostní menšina v České republice je v plné míře menšinou původem imigrantskou. Podle Rady vlády pro národnostní menšiny (2006) k nám Rusové přicházeli v několika vlnách: nejprve jako političtí emigranti ze Sovětského svazu ve 20. letech, ve druhé vlně se o několik let později dostavily manželky českých studentů studujících v SSSR, a poslední, zdaleka nejsilnější příliv ruských přistěhovalců začal po rozpadu Sovětského svazu a trvá dodnes. O tom, že výraznou většinu etnických Rusů, kteří u nás dnes žijí, tvoří lidé narození nikoli u nás, přesvědčivě svědčí početní údaje, jež následují.

Při sčítání lidu v roce 2001 (ČSÚ 2003) se k ruské národnosti přihlásilo 12369 našich obyvatel. V témže roce u nás žilo 12423 občanů Ruska, tedy téměř totožný počet, přesto se nejedná o totožné kategorie lidí – mezi etnickými Rusy bylo tehdy určité množství jiných než ruských občanů, pravděpodobně především ukrajinských, a někteří občané Ruska se už možná deklarovali jako Češi. Dnešní statistiky říkají, že u nás žije zhruba 30 tisíc ruských státních příslušníků a etnických Rusů zde může sídlit ještě víc. Jak již bylo řečeno v úvodu, počet našich obyvatel s ruským pasem se v posledních dvaceti letech zněkolikanásobil, a totéž tedy můžeme s jistotou říci i o etnických Rusech, kterých u nás v roce 1991 žilo jen 5 tisíc (ČSÚ 2003). Nejednalo se nicméně o lineární vývoj (viz Příloha 1): v roce 2000 počet ruských občanů u nás ze 16.900 skokově klesnul na 13.000, a to vlivem změny zákona o pobytu cizinců, který byl opět zmírněn hned následujícího roku. Do roku 2003 pak přesto ruská komunita početně stagnovala, a až od dalšího roku se obnovil její nárůst trvající dodnes. Z legálního hlediska se struktura imigrantů z Ruska v posledních letech mírně posunula ve prospěch trvalých pobytů, i když stále převažují pobyty dlouhodobé – v roce 2000 činil tento poměr 71:29, zatímco dnes 57:43 ve prospěch dlouhodobých pobytů. Z téže statistiky ČSÚ dále vyplývá, že mezi ruskými imigranty mírně převládají ženy s 54%, zatímco soubor všech cizinců je naopak převážně mužský – ženy tvoří jen 41% všech cizinců žijících u nás (ČSÚ 2010 (2)). Pokud jde o rozmístění Rusů na území republiky, 59% z nich v roce 2008 žilo v Praze, 11% v Plzeňském, 10% v Karlovarském kraji a 20% ve zbytku země (ČSÚ 2010 (2)). Koncentrace Rusů v hlavním městě je zdaleka nejvyšší ze všech početně významných národnostních menšin. Velmi rychle roste počet ruských studentů na vysokých školách: v r. 2008 jejich počet stoupl na 1779 ze 432 v r. 2003, což zvýšilo jejich podíl ve složení samotného ruského

společenství ze 3% na 7%, a není žádný důvod se domnívat, že se tento trend v posledních dvou letech zastavil.

Doposud jediným pokusem o zjištění více informací o charakteru ruského imigrantského společenství u nás, který zašel za uvedené početní údaje a ad hoc pozorování, je dotazníkové šetření provedené na ruské komunitě v roce 1999 (Drbohlav et al. 1999). Výzkumníci sesbírali celkem 70 vyplněných dotazníků, z nichž 43 v Praze a 27 v Karlových Varech, a na jejich základě uskutečnili 20 hloubkových interview. Autoři předdeslali, že hlavní důvod tehdejší velké míry emigrace z Ruska spatřují v tamním celkovém sociálním marasmu projevujícím se masovou chudobou, propastnými sociální rozdíly, zhoršenou zdravotní péčí a vzděláváním atd. Na základě výsledků výzkumu pak konstatují, že tato fakta se v daném případě neprojevují tak, že by do Česka odcházeli Rusové ze spodních vrstev, ba naopak – většina z nich je ekonomicky „v dobré kondici“; mezi důvody opuštění vlasti převládala politická nestabilita a strach o vlastní bezpečí. Stěžejním konstatováním autorů výzkumu pak je, že Rusové tvoří značně uzavřené etnické společenství se silnými sociálními vazbami uvnitř, ale slabými navenek – neformální kontakty i případné zaměstnance vyhledávají zejména mezi sebou, češtinu ovládají dosti omezeně (třetina pražských Rusů měla s užíváním češtiny velké problémy), a v Karlových Varech jsou dokonce výrazně územně koncentrovaní. Nehledě na to ovšem respondenti většinou uváděli bezproblémový vztah k domácímu obyvatelstvu. Autoři předpovídali pokračování ruské imigrace do republiky (což se potvrdilo) z důvodu předpokládaného pokračování nepříznivého socioekonomického vývoje v Rusku (což je z dnešního hlediska sporné, viz dále). Druhou prognózou pak byl klidný vývoj vztahů s českou populací bez výraznějšího nárůstu napětí. Z hlediska migračních teorií autoři prohlásili za silnou teorii sítí, neboť se u respondentů ukázal velký význam příbuzenských a přátelských svazků při rozhodování o stěhování i v životě v novém bydlišti. Z druhé strany relativně vysoký socioekonomický status ruských imigrantů hovořil proti teorii dvojího trhu, která postuluje nutnou sociální marginalizaci imigrantů. Neoklasická teorie se sice potvrzuje na makroúrovni (tok lidí z méně rozvinuté do vyspělejší země), avšak klíčovou motivací většiny zkoumaných nebyly vyšší mzdy a pracovní příležitosti, nýbrž politická stabilita a celkové lepší podmínky ke spokojenému životu u nás než v Rusku.

4. Sociálně-ekonomický vývoj v Rusku v posledních 20 letech, emigrace ze země

Pro pochopení důvodů, proč se tolik Rusů již mimo vlast vystěhovalo a proč tento trend nadále pokračuje, je nutné alespoň v obrysech přehlédnout sociálně-ekonomický vývoj v zemi za poslední dobu.

Po roce 1989 potkal všechny země bývalého východního bloku ekonomický pokles a sociální problémy, ruská verze společensko-ekonomického rozkladu byla však nebývale hluboká a dlouhá. Po celé desetiletí prakticky nepřetržitě klesal HDP, průmyslová i zemědělská výroba – všechny tři veličiny se v roce 1999 ocitly zhruba na polovině úrovně roku 1989, stejně jako průměrné reálné příjmy obyvatel; většina lidí však dopadla ještě hůře, neboť hrstka vyvolených v téže době naopak dosáhla astronomického bohatství (Aganbegjan 2003). Mzdy, už tak nízké, byly vypláceny nepravidelně, šířila se chudoba, nefungovaly sociální služby, snižovala se kvalita i dostupnost zdravotnictví a vzdělání. Průvodními jevy tohoto vývoje byl rozkvět organizovaného zločinu v podnikatelské sféře jakož i všeobecné kriminality a asociálního chování všeho druhu (Klimantova 2002).

V roce 1999 nastal zvrát – většina významných ekonomických ukazatelů začala strmě růst, což trvalo až do roku 2008, tedy do začátku hospodářské krize. Hrubý domácí produkt se každoročně zvedal o 5-10%, ještě rychleji rostly reálné příjmy (roku 2007 dosáhly úrovně r. 1991), nezaměstnanost klesla na polovinu a stejně tak i počet lidí s příjmem pod úrovní životního minima. Takových osob je ale i tak stále velmi mnoho – v roce 2008 žilo 18% Rusů pod prahem absolutní chudoby (Institut kompleksnyh strategičeskich issledovanij). Z druhé strany nadále rostl význam stínové ekonomiky a také, i když zpomaleným tempem, pokračovalo prohlubování sociálních nerovností. Ščerbakova (2007: 92) upozorňuje, že průměrný příjem nejbohatší desetiny obyvatel bývá v rozvinutých zemích obvykle na šesti- až osminásobku průměrného příjmu nejchudší desetiny, zatímco v Rusku je to patnáctinásobek. S malými přestávkami roste v posledních 20 letech zločinnost – v roce 2006 byla více než dvojnásobná oproti roku 1990 a 1,4 krát větší než v roce 1999 (Ščerbakova 2007: 123). Novinkou se od nástupu prezidenta Putina navíc stalo omezování politických svobod a degradace demokratické politické soutěže (Ardichvili 2009: 222). Pokračuje také šíření epidemie AIDS v zemi –

odhaduje se kolem jednoho miliónu nakažených, a rovněž alkoholismus zůstává masově rozšířeným jevem.

Gontmacher a Malevová (2008) uvedli následující, nepříliš příznivý obraz rozvrstvení ruské společnosti podle výše příjmů:

- 1-2% - bohatí lidé
- 15-20% - střední třída, schopná spořit a brát si úvěry, investovat do vzdělání a sociálního připojištění, jezdit na dovolenou mimo místo bydliště.
- 60-65% - vrstva na pomezí střední třídy a chudoby, život od výplaty k výplatě, omezená schopnost nákupu kvalitních potravin a zboží dlouhodobé spotřeby, vysoké riziko ztráty příjmů a pádu do chudoby
- 15-20% - chudoba, boj o živobytí
- 5-7% - sociální dno, beznadějná bída

Rusko má po celou dobu od rozpadu SSSR pozitivní migrační saldo. Imigranti přicházejí v drtivé většině z ostatních republik někdejšího společného státu – v 90. letech se jednalo zejména o uprchlíky z válečných ohnisek, po roce 2000 je imigrace více motivována lepšími sociálně-ekonomickými podmínkami v Rusku ve srovnání se zbytkem regionu; po celou dobu také přicházejí etničtí Rusové, kteří se v nově vzniklých státech ocitli pod politickými a asimilačními tlaky (Siar et al. 2008: 7-16).

Co se týče emigrace, ruská Federální statistická služba uvádí následující počty „odjezdů z Ruska“ v posledních letech:

Tabulka 1: Emigrace z Ruska

1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
232987	213377	214963	145720	121166	106685	94018	79795	69798	54061	47013	39508

Zdroj: Feděral'naja služba gosudarstvennoj statistiki

Emigrace tedy podle těchto čísel od konce 90. let nepřetržitě slábne. Mnozí však upozorňují, že tato data jsou podhodnocená a nezahrnují velké skupiny vyjíždějících obyvatel, mezi nimi pracovní emigranty a studenty. Podle Pyl'novové a Škryleva (2008) jsou skutečné počty vyjíždějících Rusů, kteří se už nemají v úmyslu vrátit zpět, vyšší. Autoři sami odhadují 440 tisíc takových odchodů ze země za období 2003-2008 a

hovoří o nové vlně emigrace, která je typická vysokou vzdělaností vystěhovalců. Také Rybakovsky a Ryazantsev (2005) tvrdí, že vzdělanostní úroveň emigrantů je v průměru daleko vyšší než zbytku obyvatelstva a probíhá klasický odliv mozků, který je podporován cílenými programy některých zemí na přilákání ruských specialistů. Podle stejných autorů hrozí Rusku ztráta celých vědeckých škol, protože vystěhovalí odborníci často prošlapávají cestu ven svým kolegům, kteří zůstali, a vědecká emigrace z Ruska tak připomíná lavinu.

Ekonom Michail Děljagin (*Pojechali...* 2008) za příčinu těchto procesů označuje fakt, že Rusko má lidské zdroje na podobné úrovni jako Západ, ale společenské klima jako ve třetím světě. Emigrace již nemá charakter boje o přežití jako v 90. letech, po zlepšení ekonomických poměrů však lidé zjišťují, že ruská společnost přesto není k životu. Vládne zvláště byrokracie, policie, soudů a šéfů na pracovištích, zločinnost je všudypřítomná, média lžou a kvalifikovaná práce je chronicky nedocenená: „Proč být (v Rusku – pozn. aut.) kvalifikovaným inženýrem, když budete vydělávat o řád méně než na Západě, a přitom všichni kolem budou krást? Proč vy, vědec, máte jít pod otevřeně tupého nadřízeného (...) [který] navíc ještě bude agresivní?“ Děljagin tvrdí, že Rusové v zahraničí nevytvářejí diaspory, nýbrž se snaží co nejrychleji se „rozpustit“ v cílových společnostech, a eventuální proud zkušeností a informací zpět do Ruska se tedy nekoná.

5. Objekt, metodologie, tematické okruhy a hypotézy výzkumu

Objektem výzkumu jsou osoby narozené v Rusku, které pobývají v České republice již nejméně tři měsíce. Metodou výzkumu je dotazníkové šetření. Výzkum jsem provedl jako jednotlivec, který navíc neměl možnost čerpat finanční prostředky z žádných jiných zdrojů než svých vlastních, sběr dat se proto omezil na Prahu. Respondenty jsem hledal mezi svými známými a jejich prostřednictvím, v ruských obchodech a firmách vlastněných Rusy, mezi studenty UK a VŠE, a na setkání krajanského spolku ARTEK. Podíl odmítnutí byl 30%, rozdáno bylo 70 dotazníků a navrátilo se jich 55, na základě kterých byly provedeny všechny analýzy. Hlavním omezením je tedy nedosažitelnost reprezentativity, navíc není možné provádět některé statistické analýzy výsledků kvůli malému počtu respondentů. Oba tyto problémy byly obsaženy již ve výzkumu z r. 1999. Nynější podnik se nadto omezuje na Rusy žijící v Praze a okolí, což v určité míře znesnadňuje srovnání s minulým výzkumem. Z druhé strany je ale tentokrát vzorek tvořen populací žijící na „spojitém“ území hlavního města, zatímco vzorek z roku 1999 se rozpadal do dvou oddělených a navzájem v mnoha ohledech dost odlišných podsouborů.

Dotazník je tematicky rozčleněn do následujících částí:

1) Migrační historie, důvody odchodu z Ruska, hodnocení socioekonomického vývoje v Rusku

Zjišťují se fakta ohledně odchodu respondentů z vlasti a případných minulých pobytů ve třetích zemích. Padají také otázky na případné další migrační úmysly respondentů do budoucna. Smyslem této části je jak pokus o vysvětlení příchodu Rusů, kteří u nás již žijí, tak naznačení možného budoucího vývoje imigrace z Ruska. Důvody odchodu z Ruska zkoumám dvojím způsobem:

- A. Přímoú. Je nabídnuto 18 důvodů a možnost uvést vlastní důvod, který v nabídce není. Některé možné důvody jsou převzaté z výzkumu z r. 1999, zejména polárně formulované důvody, jimiž se chtějí rozlišit pull- a push-faktory, jiné nové.
- B. Nepřímo. Na makroúrovni je podrobně zjišťováno hodnocení různých aspektů společensko-ekonomické situace v Rusku v době odchodu respondenta a v současnosti. Na mikroúrovni je pak zkoumána přítomnost přátel a

příbuzných v naší zemi v době rozhodování o migraci a případné následné přistěhování takových osob – již uskutečněné nebo jako možnost do budoucna.

2) Kontakty s vlastní a s ruskou diasporou ve třetích zemích – transnacionalismus

Styky respondentů se zemí původu zjišťuji otázkami na sledování zpravodajství o dění v Rusku, na komunikaci s lidmi žijícími v Rusku a na navštěvování vlasti v nedávné minulosti. Vedle toho jsou vzájemné návštěvy a komunikace použity jako ukazatel síly styků s příslušníky ruských menšin v jiných zemích. Tato část šetření hledá odpověď na otázku, zda pro ruské společenství v ČR platí postuláty transnacionálních migračních teorií.

3) Integrace do české společnosti, etnicita

Zkoumám, zda se Rusové u nás stýkají spíše s Čechy nebo s ostatními Rusy (to se týká navazování přátelství i partnerských vztahů), jak moc ovládají český jazyk, do jaké míry a ve kterých ohledech chtějí splynout s českou společností. Zjišťují se také důvody případné uzavřenosti Rusů ve vlastní národnostní komunitě. V této souvislosti jsou do dotazníku zařazeny otázky na vztahy s většinovým českým obyvatelstvem, zčásti převzaté z výzkumu z r. 1999. Dalším tématem je eventuální vůle respondentů uchovávat svou kulturní identitu pro sebe i pro případné budoucí generace narozené mimo Rusko. Snažím se také odhalit, zda se u dotazovaných etnicita a religiozita oslabila nebo naopak posílila ve srovnání s dobou příchodu a před ní.

4. Socio-ekonomické a demografické charakteristiky, porovnání osobní situace před odchodem z Ruska a dnes

V této části se od respondentů zjišťují běžné údaje jako věk, vzdělání, socio-ekonomický status, rodinné poměry apod. Patří sem také subjektivní porovnání sociálního statusu a životní úrovně před a po migraci a současný právní status pobytu respondenta v České republice. Pokládám také otázku, ve které pražské čtvrti respondent bydlí, s cílem poodhalit prostorové rozmístění Rusů v hlavním městě. Implicitně jsou pomocí zjišťovaných charakteristik opětovně testovány neoklasická migrační teorie a teorie světových systémů.

Výzkum jsem provedl s následujícími hypotézami:

1. Ruští imigranti pocházejí ze širších vrstev společnosti než v roce 1999.

2. Ačkoli respondenti vnímají zlepšení především ekonomické situace v Rusku, některé oblasti života ze podle nich za poslední desetiletí nezlepšily, zejména jednání úřadů a politická situace.
3. Větší roli než dříve hrají pozitivní motivace k příchodu do ČR, dané zejména vnitřní silou ruského společenství.
4. Vazby respondentů na Rusko i na diasporu ve třetích zemích jsou silné.
5. Uzavřenost ruského společenství je stále velká, avšak o něco menší než dříve díky většímu podílu studentů v ní.

6. Výsledky dotazníkového šetření

6.1. Vlastnosti vzorku ve vztahu k celé ruské populaci v Praze a v ČR, sociodemografické charakteristiky respondentů

Do výsledků šetření je zahrnuto 55 navrácených dotazníků. Ženy tvoří 62% vzorku a jejich zastoupení je tak o devět procentních bodů větší než v celé ruské imigrantské populaci v republice. Průměr i medián věku respondentů je 31 let; do kategorie 17-24 let spadá 36%, v rozmezí 25-39 let je 44% a ve věku 40-62 let je 20% respondentů. Vzorek je tedy jednoznačně mladší než byl celý soubor českých Rusů podle posledních dostupných údajů z roku 2005 (viz ČSÚ 2005), rozdíl mezi vzorkem a populací je však díky dvěma faktům zřejmě menší, než by vyplývalo ze zmíněných dat: za prvé, že pražští Rusové jsou velmi pravděpodobně mladší než celá ruská populace v zemi díky větší koncentraci studentů, a za druhé, že podíl studentů mezi Rusy za posledních pět let výrazně vzrostl, čímž se pravděpodobně celé ruské společenství omladilo, a jeho pražská složka zvláště.

Mezi respondenty je jedna česká občanka, z ostatních má 45% osob povolen trvalý pobyt a 55% dlouhodobý pobyt (ot. 44), což téměř přesně odpovídá celému souboru ruských občanů v ČR (47% trvalých, 53% dlouhodobých pobytů). Podle doby příchodu (ot. 1) do ČR jsou respondenti rozloženi takto: 26% dorazilo v letech 1993-1999, 24% v letech 2000-2005 a 50% od roku 2006 do současnosti; skladba vzorku tedy odráží prakticky celý průběh imigrace Rusů do ČR i její zrychlování v posledních letech. Z hlediska socioekonomického statusu (ot. 42) jsou mezi respondenty masivně přítomni podnikatelé (38%, polovina z nich má alespoň jednoho zaměstnance, podnikateli jsou častěji muži než ženy), dále zaměstnanci (27%), studenti (24%) a osoby na rodičovské dovolené nebo v domácnosti (4%); 7% zvolilo kategorii „jiné“. Chybějí tedy kategorie nezaměstnaných a důchodců, které však pravděpodobně netvoří velkou část Rusů v ČR. Víme naopak, že poněkud nadreprezentováni jsou studenti a ačkoli data o skutečném podílu podnikatelů na ruském společenství v ČR nejsou dostupná, pravděpodobně také jich je ve vzorku více než mezi všemi Rusy u nás. Podle rodinného stavu (ot. 46) je mezi respondenty nejvíce svobodných (41%), ženatých nebo vdaných (35%) a lidí trvale žijících s partnerem (17%); třetina respondentů má neplnoleté děti, se kterými žije ve stejné domácnosti. Vzdělanostní

úroveň respondentů (ot. 37) je mimořádně vysoká: dvě třetiny mají vysokoškolské vzdělání a zbylá třetina (v níž je navíc značný počet studentů vysokých škol) má ukončenou střední školu.

Nikdo z respondentů nebydlel bezprostředně před odchodem z Ruska na venkově, naopak čtyři pětiny vyrazily do zahraničí z velkých měst nad půl milionu obyvatel (ot. 2); v takových městech přitom žije jen 30% obyvatel Ruska. Tak jako před 11 lety, i nyní nejvíce respondentů vyjelo z Moskvy, dnešních 24% je ale podstatně „slabší“ výsledek než který vyšel ve výzkumu v r. 1999, kdy moskevští tvořili vzorek více než z poloviny. Také vnitřní analýza současných výsledků potvrzuje tento posun: z Moskvy vyjelo 43% z těch, kdo do ČR dorazili do roku 1999, a jen 15% z pozdějších příchozích, a v průměru dřívější rok příchodu u moskevských ukázala také ANOVA. Pole, z něž lidé odcházejí do ČR, se tedy rozšířilo z Moskvy také na velkoměsta v nejrůznějších oblastech celé Ruské federace: kromě Petrohradu jakožto dalšího velkého centra je hojně zastoupeno jihozápadní Rusko a lidnaté oblasti po obou stranách jižního Uralu, nechybí ani lidé z velmi vzdálených částí Sibiře (Irkutská, Krasnojarská a Kemerovská oblast) a z nejzazšího severu evropské části země. „Decentralizace“ Rusů odcházejících do České republiky však ještě nutně neznamená, že by se vytrácel také jejich elitní charakter – kromě toho, že valná většina respondentů pochází z velkoměst, se „vysílající“ města nacházejí obvykle v rozvinutých částech Ruska: 77% respondentů pochází ze třetiny nejbohatších regionů země (ve kterých přitom žije 48% obyvatel federace) a jen 4% vyjelo ze třetiny nejchudších regionů (v nichž žije 25% obyvatel).² Indikátorem ekonomické kondice pražských Rusů je také jejich současná bytová situace a rozmístění v hlavním městě. Polovina respondentů žije v nájemních bytech a 46% ve vlastním nebo družstevním bydlení (ot. 51). Z respondentů-nájemníků žijí čtyři pětiny ve třetině pražských čtvrtí s nejvyššími nájmy, zatímco celkově v těchto oblastech bydlí jen polovina Pražanů (*Aktuální ceny bytů a nájemné v ČR 2009*).

Své současné postavení v české společnosti (ot. 40) hodnotí tři čtvrtiny respondentů tak, že se řadí do střední vrstvy a zbytek se téměř rovnoměrně roztřídil do vyšší střední a nižší střední vrstvy. Více diferencovaná jsou hodnocení vlastního postavení v ruské společnosti v době odchodu (ot. 39): „jen“ necelá polovina lidí se považuje za příslušníky tamní střední vrstvy, necelá třetina za příslušníky vyšší střední a pětina za

---

² Za měřítko rozvinutosti regionů jsem zvolil HDP na hlavu podle údajů Federální statistické služby.

příslušníky nižší střední nebo dokonce spodní vrstvy (jeden respondent). Ti, kdo své postavení hodnotí nyní jako nižší než dříve v Rusku, takto zřejmě spíše reflektují celkově vyšší životní úroveň v ČR, než že by tím naznačovali pokles standardu vlastního. Na druhé straně je mezi respondenty i významný podíl těch, kdo podle svého soudu patřili do nižších pater ruské společnosti, a tak je přece jen možné, že ne všichni Rusové přicházející do naší země byli v době svého odchodu z Ruska ve vysloveně dobré ekonomické kondici. Tomu přizvukuje také fakt, že tři čtvrtiny respondentů-podnikatelů začaly podnikat teprve po svém odchodu z Ruska.

Vývoj své životní úrovně po příchodu do ČR (ot. 45) hodnotili respondenti poměrně příznivě: 19% se životní úroveň výrazně zvýšila, 26% se mírně zvýšila, u 37% zůstala přibližně stejná, 17% se mírně snížila a dvěma procentům (jednomu respondentovi) se výrazně snížila. Tato čísla vypovídají o dobré adaptabilitě přicházejících Rusů na zdejší prostředí, jejíž možné příčiny mohou poodhalit další části analýzy.

Z Ruska do Prahy tedy přicházejí většinou vzdělaní obyvatelé velkoměst, kteří byli v době svého odchodu na ruské poměry v přinejmenším slušné ekonomické situaci, což dokládají i jejich dobré bytové podmínky nyní zde. Nezdá se, že by nynější pražští Rusové byli chudší než byli ti, kdo zde žili v roce 1999; rekrutují se však pravděpodobně ze širších vrstev ruské společnosti, jejichž životní úroveň se během posledního desetiletí zvýšila: geograficky mají dnes pestřejší původ, nezanedbatelný počet dnešních respondentů byl podle svého soudu v Rusku v době odchodu v ruské nižší střední vrstvě a navíc většina současných podnikatelů začala podnikat až po odchodu z Ruska.

6.2. Migrační historie, důvody odchodu z Ruska, hodnocení společenského klimatu v Rusku a v ČR

Jak již bylo řečeno, doba příchodu respondentů do republiky je ohraničena roky 1993 a 2010; polovina dotazovaných se do ČR dostavila v roce 2005 a později, nejčastější rok příchodu je 2008 (20%) a průměrná doba pobytu zde je zhruba 6 let. Asi třetina respondentů před migrací do ČR pobývala déle než jeden rok ve třetí zemi (ot. 4, 5), z nich více než polovina žila v zemích bývalého SSSR (zejména na Ukrajině) a zbytek

jinde v Evropě nebo v USA. Většina (78%) z těch, kteří již dříve migrovali, se mezitím na čas opět vrátila do vlasti.

35% dotázaných dorazilo do ČR samo, 61% s rodinnými příslušníky (včetně partnerů nebo partnerek) a 4% s přáteli (ot. 6). Tato čísla jsou podobná těm, která vyšla výzkumníkům v roce 1999 (21% / 73% / 6%); zdá se tedy, že přetrvává rodinný charakter imigrace z Ruska, který autoři tehdy konstatovali. Sami přijíždějí častěji muži než ženy, což se rovněž shoduje s výsledky minulého výzkumu.

Důvody příjezdu do ČR byly zkoumány otázkou 3: „Proč jste se vy nebo vaše rodina přestěhoval do ČR?“. Respondenti byli vyzváni, aby z 18 nabídnutých a jednoho „otevřeného“ důvodu vybrali postupně tři nejdůležitější. Takto vypadaly nejčastější odpovědi, uváděné v procentech všech respondentů zahrnující i ne-odpovědi:³

Tabulka 2: Důvody příjezdu do ČR

Nejdůležitější		Druhý nejdůležitější		Třetí nejdůležitější	
1. Získání zkušeností v zahraničí	18%	1. Lepší životní styl v ČR	16%	1. Lepší životní styl v ČR	18%
2.-3. Konkrétní pracovní nabídka	13%	2.- 5. Vysoká zločinnost v RF	7%	2.-3. Z ČR je snadnější vyjet dále na Západ	9%
2.-3. Jiný důvod	13%	2.-5. Získání zkušeností v zahraničí	7%	2.-3. Konkrétní pracovní nabídka	9%
4. Lepší životní styl v ČR	11%	2.-5. Nevyhovující životní styl v RF	7%	4. Malé sociální rozdíly v ČR	7%
5. Vysoká zločinnost v RF	9%	2.-5. Malé sociální rozdíly v ČR	7%		

Pro přímočařejší analýzu jsem odpovědi obodoval tak, že důvod uvedený jako nejdůležitější dostal tři body, jako druhý nejdůležitější dva body a jako třetí nejdůležitější jeden bod. Výsledkem je následující žebříček:

³ Chybějící odpovědi zahrnují z toho důvodu, aby se respondentům nepodsouvaly druhé a třetí důvody, které neuvédli možná prostě proto, že neexistovaly nebo nebyly významné. Nejdůležitější důvod neuvédla jen 4% respondentů, zatímco druhý už 11% a třetí 18%.

Tabulka 3: Důvody příjezdu do ČR - bodování

1. Lepší životní styl v ČR	46
2. Získání zkušeností v zahraničí	38
3. Konkrétní pracovní nabídka	28
4. Jiný důvod	26
5. Vysoká zločinnost v RF	23
6. Nevyhovující životní styl v RF	20
7.-8. Špatná politická situace v RF	19
7.-8. Špatná ekonomická situace v RF	19
9.-10. Špatné mezilidské vztahy v RF	12
9.-10. Malé sociální rozdíly v ČR	12
11. Z ČR lze snáze vyjet dále na Západ	9
12.-13. Nízká úroveň školství v RF	8
12.-13. Dobrá ekonomická situace v ČR	8
14. Velké sociální rozdíly v RF	7
15.-16. Vysoká úroveň školství v ČR	6
15.-16. Špatná práce úřadů, policie a soudů v RF	6
17.-18. Špatné ohodnocení kvalifikované práce v RF	3
17.-18. Alkoholismus v RF	3
19. Lepší politická situace v ČR	2

Ve výzkumu z roku 1999 se v pražském podsouboru jako příčina přestěhování nejčastěji objevovaly politická nestabilita, růst nezaměstnanosti a růst zločinnosti (Drbohlav et al.: 22). Změna je patrná na první pohled: dnes se na prvních třech místech namísto stížností na situaci v Rusku vynořily spíše pozitivní motivace k migraci. Mezi nimi je na prvním místě široce formulovaný „lepší životní styl v ČR“ ukazující, že velká část Rusů přišla za předpokládanou vyšší životní úrovní v naší zemi, aniž by je však situace v Rusku sama přímo vyháněla.⁴ Druhé umístění „získání zkušeností v zahraničí“ již těsně souvisí s nízkým průměrným věkem vzorku a zároveň vypovídá o tom, že mladí Rusové přicházejí do ČR za příležitostí zažít něco nového a získat mezinárodní zkušenosti. Trojici pozitivních motivací na vrcholu žebříčku dotváří „konkrétní pracovní nabídka,“ jejíž druhé až třetí umístění mezi důvody uvedenými jako nejdůležitějšími svědčí o velké síle ekonomické infrastruktury Rusů v ČR, která je zřejmě sama o sobě s to přivádět nové imigranty. Jako „jiný důvod“, který byl často volen na prvním místě, respondenti uváděli velmi různorodé motivace: studium, poznání cizí země, korupci v Rusku a špatné sociální zabezpečení, vyhnutí se vojně, krásu Prahy, špatné počasí v Murmanskú a jiné, celkově však častěji pozitivní než

⁴ Souhrnné hodnocení společenské situace v Rusku (viz str. 27): ti, kdo uvedli „lepší životní styl v ČR“ na prvním místě: 3,06, kdo na druhém místě: 2,45, kdo na třetím místě: 2,7 oproti celkovému průměru 2,9.

negativní motivace. Z druhé strany může překvapit nízký podíl voleb „špatné ekonomická situace v RF“ a „špatné politická situace v RF“ a téměř nulové zastoupení „špatné práce úřadů, policie a soudů v RF“ a „špatného ohodnocení kvalifikované práce v RF“, které za klíčové důvody emigrace z Ruska považuje Michail Děljagin (viz výše str. 17). Brzy však vyjde najevo, že jednání úřadů v Rusku je přesto respondenty skutečně hodnoceno velmi nízkou.

V rozhodování o migraci může důležitou roli hrát případná přítomnost příbuzných a známých v cílové zemi, což, kromě zdravého rozumu, postulují také teorie sítí. V roce 1999 označili autoři tuto teorii z hlediska českých Rusů za silnou vzhledem k tomu, že 44% tehdejších respondentů mělo ještě před svým příchodem v ČR nějaké příbuzné. Dnešní výsledky (ot. 7) jsou dosti odlišné: příbuzné zde v době příchodu mělo jen 16% dotázaných, blízké přátele 9% a ostatní známé 18%. Alespoň někoho z příbuzných, přátel nebo známých zde však mělo 43% respondentů, což přece jen odrazuje od ukvapeného odmítnutí významu sítí pro udržování imigrace z Ruska v chodu. Vnitřní analýza současného vzorku neukázala rozdíl mezi příchozími do roku 1999 a poté – příčinou může být buď chyba výběru tehdy nebo dnes (nebo obojí), nebo možnost, že ti, kdo migrují, aniž by v destinaci měli zázemí, se snadněji vrátí domů nebo odejdou jinam – nelze vyloučit, že část z těch, kdo přišli před rokem 1999 a příbuzné zde v té době neměli, již ze země odešla. Ani počet těch, koho někdo ze známých nebo příbuzných do ČR následoval po jejich migraci (ot. 8), není zrovna oslnivě vysoký: jedná se o třetinu respondentů, přičemž počet „následovníků“ byl nejčastěji jeden nebo dva. Pokud ale sečteme ty, kdo zde měl někoho z příbuzných, přátel a známých v době příchodu, s těmi, komu někdo takový dorazil posléze, ukáže se, že se jedná o 62% dotázaných – takový je tedy v souboru podíl těch, kdo se podílejí na vytváření sítí, jimiž migrace Rusů do ČR udržuje samu sebe. Sítě hrají větší roli v migraci žen než mužů: své „předchůdce“ nebo „následovníky“ zde mělo 68% žen a 52% mužů.

Součástí dotazníku bylo i zjišťování názorů Rusů na situaci ve společnosti v Rusku v době odchodu, v Rusku dnes a v České republice dnes (ot. 10). Respondenti byli vyzváni, aby takto ohodnotili jedenáct oblastí společnosti: ekonomickou situaci, politickou situaci, kvalitu demokracie, jednání úředníků, policie a soudů, možnosti kulturního vyžití, vztahy na pracovištích, mezilidské vztahy obecně, úroveň školství, úroveň zdravotnictví, zločinnost a etnické vztahy, a to na škále od 1=nejhorší do

5=nejlepší. Nejprve uvádím souhrnné výsledky hodnocení situace v Rusku v době odchodu a v Rusku a v Česku dnes:

Tabulka 4: Souhrn hodnocení různých oblastí společnosti v Rusku a v ČR

	N	Průměr	Směrodatná odchylka
Rusko v době odchodu	48	2,90	0,61
Rusko dnes	45	3,00	0,65
ČR dnes	48	3,77	0,41

Hodnocení situace v Rusku v době odchodu je v průměru nepatrně nižší než situace dnešní, je ale nutné se podívat na to, v jaké době ten který respondent Ruskou opustil: uvidíme, že v souhrnu různých hledisek se totiž podle názoru respondentů situace v Rusku v podstatě neustále zlepšovala téměř až dosud. Pearsonův koeficient korelace mezi dobou příchodu do ČR a hodnocením situace v Rusku v době odchodu je 0,41 a dosti silný vztah „čím dále tím lépe“ potvrzuje i následující tabulka:

Tabulka 5: Souhrn hodnocení různých oblastí společnosti v Rusku v době odchodu podle doby příchodu do ČR⁵

<i>Doba příchodu do ČR</i>	<i>Průměr</i>	<i>Směrodatná odchylka</i>
Do 1999	2,54	0,39
2000-2006	2,85	0,55
Od 2007	3,17	0,66

Pokud sestoupíme k hodnocení jednotlivých společenských oblastí v době odchodu, nejvyšší známky dostávala úroveň školství (4,00), možnosti kulturního vyžití (3,98), vztahy na pracovišti (3,70) a mezilidské vztahy obecně (3,40). Nejhůře dopadlo jednání úřadů, policie a soudů (1,83), za ní v těsném závěsu následuje bezpečnost (1,85) a dále s odstupem kvalita demokracie (2,22) a politická situace obecně (2,33). Teprve páté místo od konce, tedy v podstatě prostředek žebříčku, zaujala ekonomická situace (2,57). Oba póly jsou obsazeny stejnými společenskými arénami bez ohledu na dobu respondentova příchodu. Vymyká se pouze hodnocení etnických vztahů, které je u těch, kdo přišli v letech 2000-2006, třetí od konce (průměr 2,38 oproti 3,15 u nejdéle sídlících a 3,22 u nejpozději příchozích), což by mohl být odraz války na severním Kavkaze. Překvapit může fakt, že lidé, kteří opustili Rusko v 90. letech, hodnotí

⁵ ANOVA ukázala jako signifikantní rozdíl mezi krajními skupinami respondentů, zatímco shodnost průměru prostřední skupiny se zbylými dvěma nedokázala zamítnout.

politickou situaci i úroveň demokracie v době svého odchodu výrazně hůře než pozdější migranti. Názor pražských Rusů na politický vývoj v jejich vlasti je tedy v příkrém rozporu s jeho mediálním obrazem zde i na Západě.

Současná společenská situace v Rusku je hodnocena v průměru prostřední známkou 3. Pozitivněji než ostatní hodnotí současné Rusko nejmladší respondenti mezi 17 a 24 lety. Kromě toho, hodnocení vzrůstá s počtem týdnů strávených na návštěvách vlasti v posledním roce (Spearmanův koeficient 0,46), což lze vykládat dvojím způsobem: buď silnější kontakt s ruskou realitou vede k jejímu vyššímu hodnocení, nebo lidé s nízkým míněním o současném Rusku jezdí do vlasti méně často.

Žebříček hodnocení jednotlivých oblastí společnosti v současném Rusku je podobný tomu v době odchodu: nejlépe dopadly možnosti kulturního vyžití (4,27), úroveň školství (3,74), vztahy na pracovištích (3,56) a mezilidské vztahy obecně (3,16). Nejhorší známky dostalo chování úřadů, policie a soudů (1,93), dále zločinnost (2,33), kvalita demokracie (2,52) a politická situace (2,73).

Jednání úředních orgánů, zločinnost a politickou situaci tedy respondenti hodnotí relativně nejhůře, když se ohlížejí do doby svého odchodu ze země (téměř bez ohledu na to, které období to bylo), a stejně tak když posuzují dnešní Rusko, ale z druhé strany vývoj ve všech těchto nejhorších oblastech vidí pozitivně. Že se ekonomická situace objevuje spíše ve středu posuzovaných jevů než na jeho chvostu, vypovídá spíše o respondentech samých než o Rusku – znovu nás to utvrzuje v tom, že se zřejmě jedná většinou o příslušníky přinejmenším střední třídy, jinými slovy že se ve skutečnosti rekrutují z horní pětiny ruské společnosti.

Za pozornost ještě stojí rozdíly mezi souhrnným hodnocením sociální sféry Ruska v době odchodu a v současnosti podle toho, v jaké době respondenti přišli do ČR:

Tabulka 6: Rozdíly mezi souhrnným hodnocením Ruska v době odchodu a v současnosti podle doby příchodu do ČR

<i>Doba příchodu</i>	<i>Rusko v době odchodu</i>	<i>Rusko dnes</i>	<i>Rozdíl</i>
Do 1999	2,54	2,86	+0,32
2000-2006	2,86	3,18	+0,32
Od 2007	3,15	2,95	-0,20

Vidíme, že nejdéle i středně dlouho v Praze usídlení Rusové považují současnou ruskou sociální realitu za o něco lepší než tu, ze které odcházeli, zatímco u nejpozdějších migrantů platí pravý opak. To zřejmě odráží ekonomickou krizi, která otřásá Ruskem tak jako zbytkem světa, a z druhé strany znovu potvrzuje, že v očích respondentů se situace v Rusku vyvíjela k lepšimu až do doby zcela bezprostředně předcházející vypuknutí krize.

To, že respondenti hodnotí vývoj ve většině oblastí ruské společnosti jako pozitivní, je v souladu s nárůstem významu pozitivních motivací k přesunu do ČR oproti minulosti, který odhalila analýza důvodů migrace. Respondenti pocítili na vlastní kůži zlepšování socioekonomických ukazatelů v Rusku v posledních letech, přesto se rozhodli zemi (přinejmenším na čas) opustit. Příčiny mohou být dvojí: za prvé, že velké skupiny obyvatel, které se v 90. letech ocitly v blízkosti hranice bídy, v pozdějších letech kromě vůle migrovat získaly k tomu také prostředky, a za druhé, že migrace z Ruska do ČR nabrala svou vlastní dynamiku, kdy již etablovaná infrastruktura ruské menšiny a zejména její velmi agilní podnikatelská činnost vytváří příhodné prostředí pro příchod dalších lidí.

Jak již bylo zmíněno, souhrnný průměr hodnocení situace v různých společenských oblastech současné České republiky je 3,77, tedy o 0,77 vyšší než hodnocení současného Ruska a o 0,88 vyšší než hodnocení Ruska v době odchodu. Na pětibodové stupnici jsou to rozdíly nepochybně citelné, z druhé strany ale možná přece jen menší než by někdo mohl čekat – přinejmenším svědčí o tom, že respondenti mají daleko k tomu, aby celkovou situaci ve dvou zemích vnímali ve vysloveném vzájemném kontrastu. Souhrnné hodnocení české reality se významně neliší podle pohlaví, a narozdíl od názorů na současné Rusko ani podle věku a doby příchodu do ČR.

Pohled na posuzování jednotlivých oblastí společnosti v dnešní ČR však přece jen jeden kontrast oproti hodnocení Ruska ukazuje: respondenti nejvýše hodnotí pocit bezpečí (4,32), zatímco v Rusku v době odchodu i v současnosti zaujala tato položka předposlední místo s nízkými průměry 1,85, resp. 2,33. Průměry všech deseti ostatních posuzovaných oblastí se vešly do úzkého rozmezí od 3,48 (ekonomická situace) do 3,98 (kulturní vyžití), takže rozdíly mezi nimi prakticky nestojí za řeč.

V souvislosti s hodnocením společenské situace v Rusku byla ještě respondentům položena otázka (ot. 12), zda považují zpravodajství o Rusku v českých médiích za objektivní. Třetina vybrala možnost „ne, jsou příliš negativní“, 27% uvedlo „ne, jsou neobjektivní v jiném smyslu“ (tito respondenti to většinou specifikovali tak, že zprávy o Rusku jsou neúplné nebo povrchní), podle 14% je zpravodajství o Rusku objektivní a jen dva respondenti (4%) ho považují za příliš pozitivní. 23% dotázaných vybralo možnost „nevím“. Přestože, jak jsme viděli, jsou respondenti celkově dosti kritičtí vůči politické situaci ve vlasti, tak největší část z nich označila náš mediální obraz Ruska za přehnaně negativní – to by myslím pro tvůrce a inspirátory mediálních obsahů u nás mělo být důvodem k zamyšlení.

6.3. Kontakty s vlastní a s ruskou diasporou ve třetích zemích

Z těch respondentů, kteří v době dotazování měli za sebou již více než 12 měsíců života v ČR, 65% během posledního roku navštívilo Rusko (ot. 14). Ti, kdo tak učinili, strávili ve vlasti nejčastěji jeden až dva týdny, ale pětina ze všech dotázaných pobývala ve vlasti pět týdnů nebo déle. Doba strávená v Rusku za poslední rok podle očekávání roste s rokem příchodu do ČR (Spearman 0,42), to ale neznamená, že by nejdéle zde usídlení Rusové „domů“ nejezdili – z těch, kdo do naší země přišli už v devadesátých letech, jich svou vlast v posledním roce navštívila polovina. Z těch, kdo Rusko v posledním roce navštívili, k tomu čtyři pětiny vedly převážně osobní a jednu pětinu pracovní důvody (ot. 15).

Vazby na Rusko zjišťovala dále otázka (ot. 19), jak často respondenti komunikují s lidmi a institucemi ve vlasti. S příbuznými žijícími v Rusku je 22% v kontaktu každý den, 49% několikrát týdně, 15% několikrát měsíčně 13% několikrát za rok nebo méně a jen jeden respondent nekomunikuje s příbuznými ve vlasti vůbec. S přáteli v Rusku se pětina dotázaných baví každý den, 24% několikrát týdně, 42% několikrát za měsíc, 11% méně často a dva respondenti vůbec ne. Dosti silná je také pracovní a úřední komunikace pražských Rusů směřující do Ruska: alespoň někdy jsou v kontaktu se subjekty sídlícími ve vlasti dvě třetiny respondentů a dvě pětiny takto dokonce komunikují nejméně několikrát za měsíc. Osobní kontakty s lidmi v Rusku jsou poněkud slabší u těch, kdo zde žijí delší dobu, zatímco intenzitu formální komunikace s ruskými subjekty doba strávená v ČR neovlivňuje, nebo aspoň podstatně méně.

S příbuznými a přáteli v Rusku se o něco častěji baví ženy, zatímco ve stycích s ruskými institucemi a firmami jsou mírně aktivnější muži, což je především dáno větším zastoupením mužů mezi respondenty-podnikateli.

Posledním způsobem udržování vazeb na zemi původu, který šetření zkoumalo, bylo sledování zpráv z Ruska (ot. 13). 44% respondentů vyhledává zpravodajství z vlasti každý den, 91% nejméně jednou za dva týdny a jen jeden respondent zprávy z Ruska nesleduje vůbec. Neliší se muži od žen ani dřívější příchozí od pozdějších.

Pro účely zjišťování širších souvislostí vazeb pražských Rusů na svou vlast jsem zkonstruoval příslušný index („index vazby na Rusko“), a to z návštěv Ruska za poslední rok (počet týdnů strávených v Rusku rozdělený do pěti kategorií tak jako jsou ostatní proměnné účastníci se tvorby indexu), z frekvence komunikace s příbuznými, přáteli a firmami a úřady v Rusku a ze sledování zpráv z Ruska. Navštěvování Ruska je obdařeno trojnásobnou vahou oproti zbylým čtyřem proměnným. Vazby na Rusko nemají významnou souvislost s pohlavím ani věkem. Nesouvisejí ani s mírou spokojenosti v ČR, nelze tedy říci, že by v kontaktech s vlastní hledali útěchu ti, kdo jsou zde méně úspěšní. Silnější kontakty s domovinou udržují ti, kdo k nám přišli později a také ti, kdo nejsou striktně rozhodnutí už zůstat v ČR nebo se dokonce spíše chtějí do Ruska vrátit. Pozoruhodný je vztah s výše rozebíraným hodnocením situace v současném i dřívějším Rusku. Ti, kdo udržují silnější kontakty s vlastní, totiž hodnotí v souhrnu lépe jak Rusko v době svého odchodu z něj (Spearman 0,63), tak i v současnosti (0,44). Síla vztahů se navíc nijak nezmenšila při rozdělení souboru na příchozí do roku 2004 a pozdější – nelze tedy říci, že by tyto vztahy byly dány tím, že kontakty s vlastní slábnou s narůstající dobou života v ČR. Pokud by se tento vztah byl ukázal jen u hodnocení současné ruské reality, mohli bychom říci, že situace v Rusku je lepší než si myslí ti pražští Rusové, kteří jsou o ni nedostatečně informováni; takto se ale spíše zdá, že nejen individuální faktory, ale i názor na společenské klima ve vlasti má dosti velký vliv na to, jak moc se příslušníci ruské menšiny vracejí domů, udržují osobní i pracovní kontakt s lidmi v Rusku a sledují zprávy ze své vlasti. Kromě toho, silnější vazby na Rusko mají ti, kdo se zde stýkají spíše s Rusy než s Čechy (Spearman - 0,37 s indexem integrace, viz dále str. ...); tento úkaz odporuje tvrzení transnacionální teorie, že se migranti současně integrují do místní společnosti i udržují silné kontakty se zemí původu.

78% dotázaných osobně zná někoho, kdo je původem z Ruska a nyní již alespoň rok žije v jiné zemi než je Rusko a ČR (ot. 16); třetina zná dokonce deset nebo více takových lidí. Nejčastěji tito známí respondentů žijí v Německu, USA, Francii, Velké Británii a Izraeli (ot. 17). 60% všech respondentů je s Rusy ve třetích zemích v kontaktu alespoň několikrát do měsíce (ot. 19d) a 45% se s někým takovým za poslední rok alespoň jednou navštívilo (ot. 18). Na rozdíl od vazeb na Rusko, udržování kontaktů s diasporou není významně závislé na roku příchodu do ČR a je o něco silnější u těch, kdo naopak slaběji komunikují s vlastní a kdo mají ve svém okolí v ČR více Čechů.

Je tedy zřejmé, že vazby respondentů na Rusko jsou dosti silné. Dvě třetiny dotázaných Rusko v posledním roce navštívilo a valná většina je v pravidelném kontaktu se svými přáteli a příbuznými žijícími v jejich vlasti. Nezanedbatelné jsou také styky s Rusy žijícími ve třetích zemích, které ale míří jakoby v opačném směru. Pražští Rusové tedy jsou schopni i ochotni živit své styky s vlastní jak pomocí komunikačních kanálů, které takové kontakty dnes velice usnadňují, tak většinou i svými občasnými návraty do Ruska. Potud se transnacionální teorie ukazuje jako platná, ale fakt, že vazby jsou slabší u těch, kdo jsou pevně rozhodnutí o setrvání v ČR a kdo jsou více integrovaní do českého prostředí, nasvědčuje tomu, že respondenti nadále do značné míry volí mezi vazbami na Rusko a na ruskou menšinu u nás na straně jedné a integrací do české společnosti na straně druhé.

6.4. Stupeň integrace, etnicita

Autoři výzkumu z roku 1999 prohlásili ruské společenství v ČR za uzavřené či dokonce izolované, s velkou vnitřní, ale slabou vnější komunikací. Čeští Rusové konce devadesátých let se orientovali na kontakty především mezi sebou, vzájemně se i zaměstnávali a dávali tak vzniknout zárodkům etnické ekonomiky, Rusové v Karlových Varech se navíc segregovali zčásti i prostorově. Značná část tehdejších respondentů vedle toho přiznávala velké problémy s používáním češtiny.

Před jedenácti lety 29% tehdejších respondentů uvedlo, že chce plně splynout s českou společností (Drbohlav et al. 1999: 24)⁶. V nynějším výzkumu (ot. 24) se takto vyslovila pouze desetina dotázaných, zatímco 63% si chce uchovat ruské kulturní odlišnosti a

---

⁶ Otázka tehdy zněla: „Chcete zcela splynout s českou společností?“ a počítané jsou (pravděpodobně) odpovědi „ano“.

zároveň se snaží hledat známé především mezi Čechy, a zbylých 27% se spoléhá především na kontakty s ostatními Rusy u nás a současně si chce zachovat kulturní svébytnost. V této souvislosti se téměř samy od sebe připomínají nepříliš tolerantní postoje české veřejnosti vůči cizincům: kromě toho, že podle velké části občanů je již dnes u nás cizinců příliš mnoho, požaduje po nich většina Čechů, aby se co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem (CVVM (1) 2010: 4-5). Zdá se, že výrazná většina pražských Rusů nehodlá takovému požadavku vyhovět.

Z druhé strany ale z odpovědí na tutéž otázku vyplývá, že téměř tři čtvrtiny dotázaných vyjadřují snahu integrovat se do české společnosti přinejmenším po stránce sociálních kontaktů. Stýkají se Rusové skutečně více s Čechy než dříve? Vše nasvědčuje tomu, že nikoli. Z odpovědí na otázku, jakou část sociálního okolí respondentů tvoří Rusové (ot. 25), se zdá, že ruské společenství je stále spíše zahleděné do sebe:

Tabulka 7: „Jakou část v následujících okruzích lidí zde v Česku tvoří Rusové?“

	<i>Všichni (=1)</i>	<i>Většina (=2)</i>	<i>Menšina (=3)</i>	<i>Nikdo (=4)</i>
<i>Mezi blízkými přáteli</i>	32%	45%	19%	4%
<i>V širším okruhu přátel a známých</i>	13%	51%	36%	0%
<i>Mezi lidmi v práci</i>	17%	38%	30%	15%

Více než tři čtvrtiny respondentů má tedy mezi blízkými přáteli zde v ČR většinou nebo výhradně Rusy, a u takřka u dvou třetin toto platí i o širším okruhu známých; více než polovina dotázaných má převážně „ruské prostředí“ dokonce i na pracovišti, a plných 85% má v zaměstnání alespoň nějaké Rusy. V roce 1999 z pražské složky tehdejšího souboru uvedla „více než polovina[, že] (...) se přátelí hlavně s Rusy“ (Drbohlav et al. 1999: 25); protože ale tehdy bylo na příslušnou otázku více možností odpovědí (např. že se respondent přátelí stejně s Rusy i s Čechy nebo že toto pro něj není důležité), je pravděpodobně etnické složení sociálního okolí pražských Rusů velmi podobné dnes jako před jedenácti lety.

Ze tří proměnných představených v tabulce 7 byl sestaven „index sociální integrace“ respondentů. Index je nikoli jejich součtem, ale průměrem, aby se mohli započítat i ti, kdo nemají práci, a tudíž na otázku na podíl Rusů mezi spolupracovníky nemohli odpovědět. Na kontakty s jinými Rusy u nás se očekávaně spoléhají více ti, kdo zde pobývají kratší dobu, i když Spearmanův koeficient -0,34 mezi indexem a rokem příchodu není zrovna dechberoucí: např. mezi nejbližšími přáteli v ČR má z větší části

nebo výhradně Rusy 91% z příchozích po roce 2007, ale i 57% z těch, kdo přišli již v devadesátých letech. Míra integrace se významně neliší podle pohlaví a poněkud překvapivě ani podle věku – nezdá se tedy, že by se mladší Rusové snažili více zapadnout do většinové populace, což by se možná dalo čekat. Významnou roli nehrají ani názory na společenskou situaci v Rusku v době odchodu i dnes, ani na současnou českou realitu. Jak již bylo zmíněno, poněkud méně jiných Rusů mají ve svém okolí ti, kdo udržují slabší kontakty se svou vlastí, ti, kdo lépe hodnotí své znalosti češtiny (Spearman -0,37 mezi indexem a ot. 27) a také ti, pro které je méně důležitá jejich národnostní příslušnost (Spearman 0,34 mezi indexem a ot. 31a).

Na (dez)integrační chování mířila také otázka, kde se respondenti seznámili se svými partnery nebo partnerkami a odkud tito/tyto pocházejí (ot. 47, 48). 17 respondentů uvedlo, že se se svým současným partnerem nebo partnerkou seznámili v ČR, ale partneři pouze čtyř z nich z ČR také pocházejí, kdežto v sedmi případech je rodištěm partnera Rusko, ve čtyřech případech země „blízkého zahraničí“ (Bělorusko, Ukrajina a Moldávie) a ve dvou případech jiné země. Jinými slovy ti respondenti, kteří si své současné partnery hledali až zde, si přesto většinou vybrali někoho z Ruska nebo jiných zemí bývalého SSSR (dost možná taktéž etnické Rusy).

Stejně jako před 11 lety, ani nyní se neukázala výrazná prostorová koncentrace Rusů v Praze (ot. 50.1), i když její náznaky lze pozorovat ve dvou pražských oblastech: ve Stodůlkách bydlí 6 respondentů oproti očekávanému počtu⁷ 2,3 a v souvislém pásu čtvrtí Dejvice, Hradčany, Břevnov, Veleslavín, Vokovice a Liboc sídlí 9 respondentů oproti očekávanému počtu 2,8.

V odpovědích na otázku na úroveň znalostí češtiny (ot. 27) uvedlo 22%, že jejich čeština je velmi dobrá, 46%, že poměrně dobrá, 26%, že nepříliš dobrá a jen 6%, že velmi špatná; v součtu tedy více než dvě třetiny respondentů vyjádřily alespoň umírněnou spokojenost se svojí úrovní češtiny. Znalosti češtiny se pravděpodobně podstatně zlepšují, jak běží čas strávený v republice: z těch, kdo přišli po roce 2004, svou češtinu prohlásilo za spíše či velmi dobrou 48% respondentů, zatímco z déle sídlících se takto ohodnotilo už 92% osob. S češtinou jsou na tom o něco lépe mladší respondenti (Spearman 0,3 s věkem) a ženy než muži.

---

⁷ Očekávaný počet = podíl dané čtvrti na obyvatelstvu Prahy krát počet respondentů, kteří uvedli jako místo bydliště některou z pražských čtvrtí (49)

Respondenti byli dále požádáni, aby vyjádřili souhlas či nesouhlas s několika výroky, které měly mířit na možné důvody uzavřenosti ruského společenství (ot. 26). Většina souhlasila s výrokem o odlišnosti české a ruské mentality (71% spíše či zcela souhlasících) a o tom, že obklopení se Rusy zvětšuje šance na uchování kulturních odlišností (56%). Z druhé strany jednoznačně odmítnut byl výrok o menší důvěryhodnosti Čechů než Rusů (84% nesouhlasících), nesouhlas vyjádřili respondenti většinou také s výrokem o větších šancích na úspěch pro „uzavřenější“ Rusy (73%), s tvrzením, že se Češi vyhýbají kontaktům s Rusy (58%), a že s Rusy je větší zábava než s Čechy (55%). Při porovnání odpovědí „integrovanejších“ a „méně integrovaných“ respondentů se však neukázal ani jeden signifikantní rozdíl, a vyvstává tedy otázka, zda nakonec lze v obsahu nabídnutých výroků důvody uzavřenosti ruského společenství hledat. Zdá se přesto, že pocit kulturní odlišnosti od českého obyvatelstva je u respondentů dosti silný a vzhledem k tomu, že celková míra uzavřenosti je skutečně vysoká, lze toto jako jeden z jejích faktorů přinejmenším připustit.

Své vztahy s českými občany (ot. 35a) hodnotí 18% dotázaných jako velmi dobré, 51% jako dobré, 31% jako uspokojivé a nikdo nepovažuje své vztahy s většinovým obyvatelstvem za špatné nebo velmi špatné. V roce 1999 označilo 39% tehdejších respondentů tyto vztahy jako dobré a 51% jako uspokojivé (Drbohlav et al.: 24). Není jasné, co tehdy odpověděla zbývající desetina dotázaných, pravděpodobně je ale nynější hodnocení vztahů s Čechy lepší. Tři desetiny respondentů (častěji ženy než muži) mají za to, že jsou v Česku diskriminovány kvůli své národnosti, zatímco opak soudí zbylých 70% (ot. 34) - zde se jedná o téměř totožný výsledek jako v minulém výzkumu, kdy byl poměr 31:69.⁸ O něco horší než vztahy s Čechy, ale přesto stále spíše příznivé hodnocení si u dotázaných vysloužilo jednání českých úřadů (ot. 35b): 8% je označilo za velmi dobré, 47% za dobré, 40% za uspokojivé a 5% za špatné, nikdo za velmi špatné.

O názory respondentů na náladu v české společnosti vůči ruské menšině se zajímala sada polárních škál, na nichž měli zhodnotit vztah českého obyvatelstva vůči českým Rusům pomocí pětibodového rozmezí (ot. 33). Byly nabídnuty dvojice otevřený-uzavřený, podezřívavý-důvěřivý, tolerantní-xenofobní a nepřátelský-přátelský. Respondenti se celkově mírně přiklonili na negativní stranu hodnocení:

---

⁸ U otázek na vztah s českým obyvatelstvem a na případnou diskriminaci autoři výzkumu z roku 1999 uvedli jen výsledek pro svůj celý pražsko-karlovarský soubor a nezmínili žádné rozdíly mezi jeho dvěma složkami.

Tabulka 9: „Jak byste ohodnotili vztah českého obyvatelstva vůči Rusům žijícím v ČR?“

Otevřený	6%	9%	45%	30%	10%	Uzavřený
Důvěřivý	6%	13%	42%	31%	8%	Podezřívavý
Tolerantní	6%	18%	48%	26%	2%	Xenofobní
Přátelský	6%	25%	54%	9%	6%	Nepřátelský

Největší část dotázaných volila vždy prostřední hodnocení a druhým nejčastějším bývalo hodnocení, které lze stručně nazvat jako „mírně špatné“, s výjimkou škály přátelský-nepřátelský, které je naopak lehce vychýlené na „příznivou“ stranu. Ačkoli tedy respondenti v předchozích otázkách hodnotili své vztahy s Čechy dosti příznivě, celkové přijetí ruské menšiny v české společnosti považují za neutrální nebo mírně negativní.

Faktorová analýza odhalila jedinou významnou komponentu ve všech čtyřech škálách, a mám za to že se jedná o názor na vřelost přijetí ruského imigrantského společenství v české společnosti. Pro účely reliabilního posouzení vztahu tohoto názoru s jinými proměnnými obsaženými v dotazníku jsem vytvořil příslušný součtový index, kde škála otevřený-uzavřený dostala poloviční váhu než všechny ostatní, protože takový je i obsah zjištěné komponenty v ní. Vztah Čechů k ruské menšině hodnotily o něco lépe ženy než muži (i když T-test nezamítl shodu průměrů). Názor na přijetí Rusů Čechy kupodivu významně nesouvisí s výše zmíněnou sociální integrací respondentů, tedy vztah české společnosti vůči místním Rusům hodnotí podobně ti, kdo se přátelí více s Čechy jako ti, kdo se drží spíše ostatních Rusů. To ovšem koresponduje s předchozím pozorovaným úkazem, že respondenti hodnotili značně lépe své vztahy s českým obyvatelstvem než právě celkovou českou náladu vůči ruské menšině. Pravděpodobně tedy respondenti celkové makro-naladění české společnosti vidí jako Rusům nepříliš nakloněné, sami však v běžném životě ve vztazích s Čechy problémy nepocítují. V hodnocení postojů české společnosti vůči Rusům nehraje významnou roli ani úroveň znalosti češtiny, ani rok příchodu – není tedy příznivější u déle sídlících, což by možná někdo čekal.

V otázce na národnostní příslušnost (ot. 28) se 78% respondentů označilo za Rusy, zatímco 13% zvolilo možnost „zčásti Rus a zčásti Čech“ a 9% uvedlo jinou národnost, a to „Evropan“, „Sověť-multikulturní“, „baškirská“, „baškirsko-ruská“ a „Žid“. U těch, kdo zvolili „rusko-českou“ národnost, se nejedná o reflexi jejich etnického původu, nýbrž o

výraz vůle ke splynutí s českou společností. Náboženské vyznání 76% dotázaných je pravoslavné, 7% je jiného vyznání (muslimského, židovského, katolického a buddhistického) a 17% je ateistů (ot. 29).

Respondenti se dále měli vyjádřit k několika polárním dvojicím výroků zkoumajícím, jaký význam pro ně má jejich národnostní příslušnost (ot. 31). Pro 63% dotázaných je jejich národnostní příslušnost důležitá, zatímco pro zbylých 37% nikoli. Etnicita je o něco častěji důležitá pro ty, kdo se u nás přátelí více s Rusy než s Čechy. Pětina soudí, že v zahraničí se lidé nikdy nemůžou cítit tak přirozeně jako ve vlasti, zatímco opačně smýšlí čtyři pětiny. 27% se domnívá, že by se v cizím jazyce nikdy nemohli vyjadřovat tak dobře jako v ruštině, podle zbylých 73% to po dostatečné době jeho studia možné je. Čím lépe navíc respondenti ovládají češtinu, tím častěji odpovídali kladně (Spearman -0,34 s ot. 27). V případě svého trvalého usazení v zahraničí by pouze 13% respondentů chtělo, aby jejich děti dostávaly vzdělání v ruštině, zatímco 87% by pro své děti chtělo výuku v jazyce země pobytu. U této proměnné jako u jediné z celé čtveřice hraje roli rok příchodu, kdy déle sídlící by o něco méně často posílali své děti v cizině do případných ruských škol.

Pravoslavných věřících se týkala otázka, jak často nyní v ČR navštěvují bohoslužby oproti době svého života v Rusku (ot. 30). 32% nenavštěvovalo kostel ani tehdy ani teď, 29% chodí na bohoslužby méně často, 29% stejně často a 10% častěji než dříve v Rusku. Podobně byla položena otázka, jak často ve srovnání s dobou před příchodem do ČR nyní respondenti sledují ruskou politiku, sport a kulturní produkci (ot. 32) – odpověď „častěji“ zvolilo 20%, 6% resp. 11% dotázaných. Mezi ruskou menšinou tedy patrně jsou lidé, u nichž možná, v souladu s některými antropologickými teoriemi, došlo během života v zahraničí k posílení prožívání etnicity, čehož výrazem by mohlo být právě častější chození do kostela⁹ a častější sledování dění ve vlasti oproti době, kdy v Rusku skutečně žili. Takových lidí však není mnoho.

Pouze 4% (dva respondenti) jsou rozhodnuta určitě se vrátit do Ruska (ot. 21). 17% se chce spíše vrátit, a tak se výrazná většina ocitla na straně zamítavých odpovědí na otázku na možný návrat: 46% dotázaných se spíše nemá v úmyslu vracet a zbývajících třetina se vrátit určitě nechce. Úvahy respondentů o případném návratu jsou pravděpodobně ovlivněny názorem na ruskou společenskou situaci v době odchodu

---

⁹ Pravoslavná religiozita má v Rusku silný etnický a kulturologický základ, viz VCIOM 2008.

(Spearman -0,39) a dnes (-0,5), zato významně nesouvisejí s názorem na situaci v ČR. O něco méně často se chtějí vrátit více integrovaní (Spearman 0,27 s indexem integrace) a ti, kdo udržují slabší kontakty s vlastí (-0,46 s indexem vazby na Rusko) – v pozadí všech těchto vztahů s výjimkou názoru na současné Rusko však do určité míry stojí rok příchodu, neboť vrátit se do Ruska chtějí častěji pozdější příchozí. Významnou roli v úvahách o návratu nehraje názor na postoje české společnosti vůči ruské menšině.

S dosavadním pobytem v ČR je zcela spokojena třetina dotázaných, spíše spokojeno 61% a spíše nespokojeno jen 6% (ot. 52). Spokojenost s pobytem nesouvisí významně s pohlavím ani s věkem; větší roli, zdá se, nehraje míra integrace do české společnosti, to, jak respondenti vnímají postoje českého obyvatelstva vůči ruské menšině a dokonce ani zda se sami cítí být diskriminováni.

Závěr

Všechny výsledky dotazníkového šetření, které tato práce představila, lze na celou pražskou složku ruské menšiny žijící v Česku zobecňovat jen s velkou opatrností a rezervou. Počet respondentů je malý, jejich věkový průměr nízký a ve vzorku bylo navíc o něco více žen než by bylo třeba. V souvislosti s podrobně zkoumaným tématem uzavřenosti ruského společenství je také nutné přiznat, že o něco větší šanci být nalezeni měli ti, kdo pracují v převážně ruském prostředí, ale z druhé strany procento odmítnutí bylo zřejmě větší u méně integrovaných. Z druhé strany se podařilo dobře zachytit prakticky celou historii imigrace Rusů tak, jak probíhá od devadesátých let, stejně jako se ve skladbě vzorku dobře odráží její zrychlování v posledních letech. To navíc napomohlo k tomu, že realitě velmi přesně odpovídá poměr respondentů s trvalým pobytem vůči těm s pobytem dlouhodobým, a je nasnadě, že právní forma pobytu je postojem a jednáním jejích držitelů ovlivněna i je naopak ovlivňuje. Vyslovuji proto přesvědčení, že přes všechny metodologické nedostatky a z nich plynoucí opatrnost při interpretaci výsledků tento výzkum nejenže může dát podněty těm, kdo se o ruskou menšinu v ČR budou hlouběji zajímat v budoucnu, ale i sám o sobě vyjevil některá důležitá fakta o situaci, postojích a jednání pražských Rusů.

Respondenti výzkumu vyšli převážně z největších ruských měst a mají nadprůměrné, většinou vysokoškolské vzdělání. Přes v průměru relativně krátkou dobu pobytu v republice má velká část z nich vlastní byt, a kdo ne, bydlí obvykle v některé z „dobrých“ pražských čtvrtí; bezmála dvě pětiny z dotázaných zde podnikají a při hodnocení situace v Rusku v době odchodu dávali nehorší známky jiným oblastem než ekonomické situaci, což dohromady nasvědčuje celkově slušné ekonomické kondici respondentů. Máme dobré důvody domnívat se, že Moskva ztratila mnoho ze svého dřívějšího výsadního postavení ve „vysílání“ lidí do naší země: zatímco v roce 1999 pocházela z ruského hlavního města více než polovina pražské části tehdejšího souboru, dnes je to jen čtvrtina, a mezi dřívějšími příchozími v rámci dnešního vzorku najdeme více Moskvánů než mezi těmi, kdo dorazili později. Tento posun odpovídá tomu, jakými změnami prošla ruská společnost v poslední dekáde. Zatímco obrovské majetkové přesuny v Rusku počátku devadesátých let po sobě zanechaly na jedné straně astronomické boháče a na straně druhé dramaticky ožebračenou většinu obyvatel (viz také Drbohlav et al 1999.: 13-14), právě po roce 1999 se situace začala měnit díky nástupu moudřejších politických elit a obratu v ekonomickém vývoji.

Životní úroveň v zemi se zvyšovala a vznikly skutečné střední vrstvy, z nichž se pravděpodobně velká část dnešních pražských Rusů rekrutuje, zatímco ostatní nadále pocházejí z ještě vyšších pater ruské společnosti. Potenciální základna migrace z Ruska do ČR se tedy rozšířila jak zeměpisně, tak sociálně. Relativně vysoký socioekonomický status ruských imigrantů do ČR opětovně ukazuje, že tito lidé nezapadají do neoklasické teorie, teorie dvojího trhu práce ani do teorie světových systémů.

Před jedenácti lety autoři tehdejší studie konstatovali, že Rusové odcházejí do ČR především kvůli tehdejšímu velmi špatnému stavu sociální sféry v Rusku a že je nejčastěji pohánějí politická nestabilita, nárůst nezaměstnanosti a zločinnosti. Domnívali se, že migrace bude pokračovat především z důvodu pokračování krize ruské společnosti a také díky tomu, že ruská menšina byla už tehdy vnitřně silná a tedy schopná „lákat“ nové příchozí. V realitě se nejdůležitější socioekonomické ukazatele v Rusku od té doby výrazně zvedly, migrace do ČR však neustala ani se neutlumila, nýbrž naopak stále sílí. Myslel jsem, že možná ne všechno v ruské společnosti se zlepšilo, že snad některé věci se mohly naopak zhoršit a vyhánět ze země více lidí než v 90. letech. Velmi přímočaré a pro někoho lákavé vysvětlení podal nedávno Adam Šůra v Respektu: „Už teď jsou [Rusové] třetí největší cizineckou menšinou a dá se očekávat, že číslo poletí vzhůru. Úměrně tomu, jak stoupající nedemokratičnost a tvrdost ruského režimu posílí v očích jeho poddaných pověst Česka coby skvělého místa k životu.“ (*Rusové se vracejí*, 2010).

Proto jsem respondentům nabídl jedenáct oblastí ruské společnosti ke zhodnocení v době jejich odchodu ze země a v současnosti. Z odpovědí však lze dovodit, že společenská situace v Rusku se v souhrnu hodnocených oblastí zlepšovala až do doby těsně předcházející současné společensko-ekonomické krizi, a oproti devadesátým letům se v očích respondentů zlepšily prakticky všechny oblasti také jednotlivě¹⁰. Situaci v Rusku v době odchodu v souhrnu nejhůře hodnotili ti, kdo přišli před rokem 2000 a nejlépe nejpozdější migranti od roku 2007; v očích těch, kdo přišli mezi lety 1993 a 2006, je dnes situace v zemi lepší než byla v době jejich odchodu, zatímco jen podle nejpozdějších migrantů je na tom dnes Rusko v souhrnu všech sledovaných aspektů o něco hůře, než bylo, když odcházeli. Pokud jde o politiku, migranti z devadesátých let hodnotí politickou situaci v době jejich odchodu v průměru nízkou

---

¹⁰ Jedinou výjimkou je školství, které migranti z devadesátých let hodnotili v průměru 4,08 a nejpozdější migranti 4,06.

ruskou známkou 1,54 a kvalitu demokracie 1,69, migranti z let 2000-2006 politickou situaci 2,53 a kvalitu demokracie 2,47 a nejpozdější politickou situaci 2,72 a kvalitu demokracie 2,39. Nic tedy nenasvědčuje tomu, že by Rusové přicházející do naší země sdíleli českou mediální opozici dřívějšího svobodného jelcinovského Ruska a „tvrdého ruského režimu“ v současné době. Kromě toho, 31% z nich považuje české zpravodajství o Rusku za příliš negativní a jen 15% za objektivní nebo (zcela ojediněle) za příliš pozitivní, což je další políček do tváře českých médií uštědřený ruskými emigranty, které asi sotva může někdo podezřívat z přílišné shovívavosti k situaci v jejich vlasti. Jak dříve, tak později migrující respondenti při pohledu zpět do doby svého odchodu nejhůře hodnotili práci úřadů, policie a soudů a úroveň kriminality, i když i tyto oblasti se z jejich pohledu od devadesátých let zlepšily. I tak je možné, že právě vysoká kriminalita a zvláště a korupce na úředních místech vzdělaným příslušníkům ruských středních vrstev zásadně vadí a hrají roli v rozhodnutí odejít ze země – odpovědná místa v Rusku by se s těmito problémy měla pokusit něco udělat, pokud chtějí zeslabit odliv těchto lidí. Část vysvětlení zrychlování migrace z Ruska do ČR totiž může znít tak, že pokud se lidé v Rusku dostanou nad určitou ekonomickou úroveň, začnou možná být citlivější právě na tyto oblasti „sociální“, které jsou zjevně v zemi stále velmi problematické, a proto se snáze rozhodnou zemi opustit.

S příznivým hodnocením vývoje v Rusku jde ruku v ruce fakt, že motivace současných pražských Rusů k příchodu do ČR jsou „pozitivnější“ než dříve. Jako nejvýznamnější důvod příchodu se ukázala vyšší kvalita života nebo životní úroveň u nás – fakt, že respondenti tento důvod jmenovali podstatně častěji než jeho protipól „nevyhovující životní styl v Rusku“ není náhodný, neboť první skupina hodnotila situaci v Rusku v době odchodu lépe než ta druhá. A tak byli tito lidé zřejmě spíše „taženi“ do ČR než „vyháněni“ z Ruska. To ještě více platí pro ty, kdo přišli získat mezinárodní zkušenosti a za konkrétní nabídkou práce, což byly další nejvýznamnější důvody uváděné respondenty.

Máme dobré důvody soudit, že kromě vyšší životní úrovně u nás kombinované s příbuzností jazyků hraje v příchodu a zejména setrvání Rusů zásadní roli vnitřní infrastruktura, kterou si zde ruská menšina během doby vytvořila. V Praze Rusové podnikají v obrovském spektru oblastí a míří přitom zhusta na ruskou klientelu: mají restaurace, obchody s potravinami, knihkupectví, půjčovny DVD, kosmetické salóny,

internetové kavárny, cestovní agentury, realitní kanceláře, právní poradny, komerční banku, mateřské školy, gymnázium, vysokou školu, vydávají četná periodika; přítomnost ruských firem a institucí je zejména patrná ve Stodůlkách a na Praze 6, kde i tento výzkum naznačil koncentraci ruského živilu, ale také v centru města a v mnoha jiných jeho částech. „Zlaté stránky ruského Česka“ obsahují kontakty na 300 převážně pražských firem, se kterými se „můžete domluvit v ruštině.“ S trochou nadsázky lze konstatovat, že pokud by pražští Rusové nechtěli, nemuseli by s českým obyvatelstvem téměř přicházet do styku. 55% respondentů má v zaměstnání za spolupracovníky většinou nebo výhradně Rusy a jen 15% kolem sebe v práci naopak žádné Rusy nemá. To všechno ukazuje na vzestup ruské etnické ekonomiky v Praze, která může snadno působit jako stabilizátor těch, kdo zde již jsou, a (zejména prostřednictvím příbuzných a známých) také jako lákadlo pro nové příchozí. Ruskému společenství v Praze sice dosud chybí prostorová koncentrace, kterou model etnických ekonomik předpokládá, ve dvou oblastech města však výzkum náznaky možného vývoje tímto směrem ukázal. Kromě výše popsaných změn uvnitř ruské společnosti tedy za rychlým nárůstem počtu Rusů u nás stojí zřejmě i to, že jejich imigrace získala svou vnitřní dynamiku, běží „na vlastní pohon,“ a všeobecné zlepšení socioekonomické situace v Rusku, ač emigranty zřetelně vnímané, z tohoto důvodu zatím nestačilo na to, aby proudění lidí ve směru Rusko – Česko umělo být jen oslabit.

Co se týče jednání členů ruské menšiny zde v ČR, nápadné jsou dva jeho rysy: silné vazby na Rusko jako zemi původu a trvající velká míra uzavřenosti společenství v sobě samém. Takřka dvě třetiny respondentů byly během posledního roku v Rusku po nějakou dobu fyzicky přítomné a nemalá část z nich pobývala ve vlasti déle než jeden měsíc. Rusové obvykle velmi často komunikují s příbuznými a přáteli, kteří žijí v Rusku, a prakticky všichni respondenti alespoň občas sledují zpravodajství o dění ve vlasti. Silněji navázáni na Rusko jsou ti, kdo lépe hodnotí sociální sféru své vlasti dnes i při ohlédnutí do doby svého odchodu – pokud tedy bude pozitivní socioekonomický vývoj v Rusku pokračovat, má země naději alespoň na to, že jí emigranti budou při svých návratech přinášet sociální remittance (o kterých hovoří transnacionální teoretici) nebo že se dokonce významná část z nich vrátí. Ruské společenství v Praze se ukázalo být uzavřené ve velmi podobné míře jako před jedenácti lety – více než tři čtvrtiny respondentů mají mezi nejbližšími přáteli v ČR většinou nebo výhradně Rusy a pro takřka dvě třetiny platí totéž i o širším okruhu známých, navíc jsme viděli i náznak

toho, že si čeští Rusové vybírají partnery a partnerky často mezi sebou nebo mezi příslušníky jim příbuzných národů. Očekával jsem, že mladší Rusové, zejména studenti, budou agilnější v navazování kontaktů s Čechy, a tedy že i celý soubor jakožto poměrně mladý bude v tomto smyslu otevřenější; žádný významný rozdíl mezi mladšími a staršími v souboru, ani mezi studenty a nestudenty, ani mezi letošním výzkumem a tím z roku 1999 se však v tomto ohledu neukázal.

V etno-kulturní rovině jsou naopak letošní respondenti více odhodláni čelit asimilačním požadavkům českého prostředí, neboť pouze desetina z nich chce splynout s naší společností ve všech ohledech, zatímco v roce 1999 to bylo 30%. Toto může být opět odraz zlepšené situace v Rusku, kdy migranti z devadesátých let zřejmě ve větší míře cítili potřebu odtrhnout se od své vlasti než jak to cítí migranti pozdější. Zajímavé je, že názor respondentů na (ne)tolerantnost české veřejnosti vůči ruské menšině nemá významný vliv na jejich případné úvahy o návratu do vlasti ani na jejich spokojenost zde – trochu to vypadá, jako by se díky silnému zázemí poskytovaného ostatními Rusy dokázali obrnit vůči celkovému naladění naší společnosti vůči sobě, které nepovažují za příliš příznivé. Ačkoli se v tomto výzkumu zřejmě nepodařilo podchytit přesné důvody setrvávání respondentů v ruském etnickém prostředí, objevily se náznaky toho, že by určitou roli mohl hrát pocit kulturní odlišnosti od českého živlu a vůle jednotlivců k uchování své ruské identity: podle výrazné většiny je ruská mentalita odlišná od české, respondenti většinou také soudí, že ti, kdo hledají známé mezi ostatními Rusy, mají větší šanci si uchovat svou kulturní svébytnost, a nakonec pro většinu dotázaných bez ohledu na dobu příchodu je jejich národnostní příslušnost důležitá a právě tito lidé jsou poněkud silněji ukotveni uvnitř ruského společenství než ostatní. Celkově se situace jeví tak, že pražští Rusové spíše vybírají mezi uchováním silných vazeb na Rusko a výraznějším začleňováním do české společnosti (a obvykle volí to první), než že by dělali obojí současně, jak by odpovídalo transnacionálním migračním teoriím.

Z druhé strany ale Rusové vykazují nesporné integrační tendence: s delším trváním pobytu v ČR rostou i všechny ukazatele integrace včetně znalosti češtiny a sám za sebe vypovídá také nárůst podílu trvalých pobytů oproti dlouhodobým během posledního desetiletí, což bylo zmíněno již v úvodních částech práce. V Praze žijící Rusové se s postupem doby, kterou zde tráví, většinové společnosti otevírají, i když jen pomalu.

Tento proces nemusí skončit jejich asimilací a vykořeněním – to by nakonec ani nemělo být cílem žádné společnosti, která uznává odlišnosti a integritu každého jedince a která chce umožnit i zemi původu imigrantů, aby měla z odcházejících lidí alespoň nějaký užitek. Je ale myslím v zájmu samotných Rusů žijících u nás, aby se chovali otevřeněji a více než dosud vyhledávali kontakty s českým obyvatelstvem. Na tomto místě nezbývá než zopakovat známou pravdu, že pokud se dvě skupiny žijící vedle sebe lépe poznají, tak si snáze navzájem porozumějí; mínění české veřejnosti o Rusech je setrvale nízké (viz CVVM (2) 2010) a věřím, že Rusové u nás žijící by toto sami mohli alespoň zčásti změnit. Ve výsledcích výzkumu totiž nelze najít žádný silný signál, že by v běžném životě čelili nepřátelskému chování českých obyvatel – koneckonců drtivá většina respondentů vyjádřila s pobytem v ČR spokojenost a 55% i vůli zde zůstat; první krok k navázání silnějších kontaktů mezi ruskou menšinou a českou většinou je tedy proto asi na nich. Pokud se touto cestou nevydají a budou se výhradně spoléhat na stále se rozmáhající ruskou infrastrukturu v Praze a k tomu se třeba ještě začnou prostorově segregovat v určitých částech města, může to při pokračování ruské imigrace vést k dalšímu růstu nedůvěry ze strany majoritní populace.

Výsledky této výzkumné sondy by v první řadě bylo dobré ověřit na reprezentativnějším vzorku. Kromě toho, šetření se dívalo na pražské Rusy ve velké míře jako na homogenní skupinu, je ale jasné, že toto o nich platí tím méně, čím více jich je – světy podnikatelů, zaměstnanců v různých oborech a studentů mohou být navzájem dosti odlišné a síla kontaktů mezi nimi také různá. Stálo by také za to zkusit odhalit mechanismy, jakými funguje ruská etnická ekonomika v ČR a některé otázky zkoumat v širším záběru etnických Rusů původem i z jiných zemí než z Ruska.

Použitá literatura

- AGANBEGJAN, Abel Gezevič. *Social'no-ekonomičeskoje razvitije Rossii* [online]. 2003 [cit. 2010-02-01]. Dostupný z WWW:
http://econom.nsc.ru/eco/Arhiv/ReadStativ/2004_01/Aganbegian.htm
- Aktuální ceny bytů a nájemné v ČR. Idnes.cz [online]. 24.8.2009 [cit. 2010-08-15]. Dostupný z WWW: <http://cenybytu.idnes.cz/cbbyty.asp?kraj=1&mesto=1>
- ARDICHVILI, Alexandre. The Relationship Between Meaning of Working and Socioeconomic Transformations: The Case of Post-Communist Russia. *Advances in Human Developing Resources*. 2009, vol. 11, no. 218, s. 218-234.
- BRETTELL, Caroline, et al. *Migration Theory : Talking Across Disciplines*. New York, London : Routledge, 2000. 240 s.
- CVVM (1). *Postoje české veřejnosti k cizincům* [tisková zpráva]. Praha: 2010.
- CVVM (2). *Vztah Čechů k vybraným národnostem – prosinec 2009* [tisková zpráva]. Praha: 2010
- Česko se stalo imigrační zemí, počet cizinců od převratu vzrostl 13krát. Novinky.cz [online]. 12.12.2009 [cit. 2010-01-21]. Dostupný z WWW:
<http://www.novinky.cz/ekonomika/186781-cesko-se-stalo-imigracni-zemi-pocet-cizincu-od-prevratu-vzrostl-13krat.html>
- ČSÚ (1). *Počet cizinců v ČR (1)* [online]. 2010 , 24.11.2009 [cit. 2010-01-21]. Dostupný z WWW:
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu
- ČSÚ (2). *Počet cizinců v ČR (2)* [online]. 2010 , 5.10.2007 [cit. 2010-07-14]. Dostupný z WWW:
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001
- ČSÚ. *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065*. [online]. 2009 [cit. 2010-01-21]. Dostupný z WWW:
[www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB4/\\$File/400709a8.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/1D00355EB4/$File/400709a8.pdf)
- ČSÚ. *Národnostní složení obyvatelstva* [online]. 2003 , 26.10.2006 [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <http://czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/p/4114-03>
- ČSÚ. *Profily pěti nejčtenějších státních občanství cizinců v ČR – údaje k 31.12.2005*. 2005, 26.9.2007 [cit. 2010-08-15]. Dostupný z www:
http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_prehledy-01702

- DRBOHLAV, Dušan, et al. *Ruská komunita v České republice*. Praha : 1999.
- GONTMACHER, Jevgenij, MALEVA, Tat'jana. Social'nyje problemy Rossii i al'ternativnyje puti ich rešenija. *Voprosy ekonomiki*. 2008, no. 2 [cit. 2010-02-05], s. 61-72. Dostupný z WWW: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0331/analit09.php>
- INSTITUT KOMPLEKSNYCH STRATĚGIČESKICH ISSLEDOVANIJ. *Osnovnyje social'no-ekonomičeskie pokazatěli* [online]. [cit. 2010-02-01]. Dostupný z WWW: <http://www.icss.ac.ru/macro/>
- KLIMANTOVA, Galina Ivanovna. *Sovremennoje děmografičeskoje položenije Rossii* [online]. 2002 [cit. 2010-02-01]. Dostupný z WWW: http://r-komitet.ru/s_i_d/sd-005.htm
- MASSEY, Douglas S., et al. Theories of International Migration: Review and Appraisal. *Population and Development Review*. 1993, vol. 19, no. 3, s. 441-466.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky v roce 2008*. Praha : Ministerstvo vnitra ČR, 2009
- Pojechali... : Michail Děljagin: Vybor něvelik: emigracija ili děgradacija. *Novaja gazeta*. 22.9.2008, no. 70. Dostupný z WWW: <http://www.novayagazeta.ru/data/2008/70/14.html>
- PYL'NOVA, Dar'ja, ŠKRYLEV, Dmitrij. 440 000 čelovek ujechali iz Rossii za poslednie pjat' let. *Novaja gazeta*. 28.11.2008, no. 46. Dostupný z WWW: <http://www.novayagazeta.ru/data/2008/color46/00.html>
- RADA VLÁDY PRO NÁRODNOSTNÍ MENŠINY. *Ruská národnostní menšina* [online]. 2006 , 4.4.2006 [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=16155>
- RYBAKOVSKY, Leonid, RYAZANTSEV, Sergey. *International Migration in the Russian Federation*. New York : United Nations Secretariat, 2005. Dostupný z WWW: http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/P11_Rybakovsky&Ryazantsev.pdf
- SIAR, Sheila (eds.), et al. *Migration in the Russian Federation: A Country Profile 2008*. Genève : International Organization for Migration, 2008. 104 s.
- SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 176 s.

ŠČERBAKOVA, Jekatěrina Michajlovna. Social'no-ekonomičeskaja situacija v Rossii: 15 let do i posle načala reform 1990-ch godov. *Rossija v okružajuščem mire* [online]. 2007, Vyp. 10 [cit. 2010-12-02], s. 85-128. Dostupný z WWW: <http://www.rus-stat.ru/index.php?vid=1>

ŠŮRA, Adam. Rusové se vracejí. *Respekt*. 2010, XXI, 3, s. 26-28.

VASILEVA, Katya: *Citizens of European countries account for the majority of the foreign population in EU-27 in 2008*. Eurostat - Statistics in focus [online]. 2009, no. 94 [cit. 2010-01-21], s. 1-8. Dostupný z WWW: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-SF-09-094

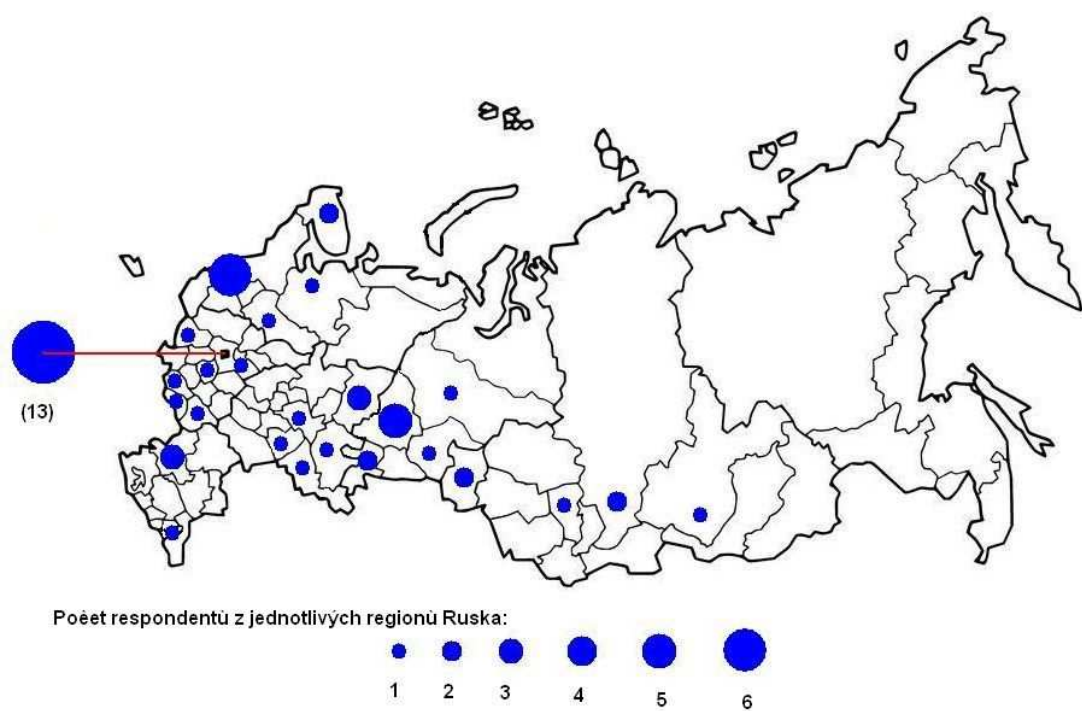
VC/OM [online]. 10.12.2008 [cit. 2010-08-15]. Religija v žizni Rossijan. Dostupné z WWW: http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/11099.html?no_cache=1&cHash=b84c4f423a

Příloha 1: Vývoj počtu ruských občanů v ČR

1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
3 611	4 387	6 697	8 938	10 029	16 906	12 964	12 423
2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
12 813	12 605	14 743	16 273	18 564	23 278	27 086	30 297

Zdroj: ČSÚ

Příloha 2: Geografický původ respondentů

Příloha 3: Číselník

Procenta uvádějí podíl validních odpovědí, pokud není uvedeno jinak.

1. Kdy jste se přistěhoval(a) do ČR? Napište měsíc a rok.

1993-1999: 26%, 2000-2006: 31%, 2007-2010: 43%

Missing: 2%

2. Jaké bylo Vaše poslední místo bydliště v Rusku před odchodem ze země?

1. Moskva 24%
2. Petrohrad 11%
3. Jiné město s více než 500 tisíci obyvatel, uveďte název: .....
45%
4. Město s méně než 500 tisíci obyvatel, uveďte název a oblast: .....
20%
5. Místo na venkově, uveďte název a oblast: .....
0%

Missing: 0%

3. Jaký byly Vaše důvody, nebo důvody Vaší rodiny pro odchod z Ruska do ČR? Přečtěte si prosím pozorně všechny nabídnuté důvody a poté uveďte čísla tři nejvýznamnějších z nich.

Na prvním místě: ....

Na druhém místě: ....

Na třetím místě: ....

	První m.	Druhé m.	Třetí m.
1. Špatná politická situace v Rusku	9%	6%	2%
2. Špatná ekonomická situace v Rusku	8%	4%	7%
3. Vysoká zločinnost v Rusku	9%	12%	0%
4. Získání zahraničních zkušeností	19%	8%	0%
5. Lepší životní styl v ČR	11%	16%	22%
6. Dobrá politická situace v ČR	0%	2%	2%
7. Nízká úroveň školství v Rusku	2%	4%	2%
8. Vysoká úroveň školství v ČR	2%	2%	2%
9. Z ČR se dá snadněji dostat dále na Západ	0%	4%	11%
10. Špatné fungování úřadů, policie, soudů v Rusku	2%	2%	4%
11. Konkrétní nabídka práce nebo obchodu	13%	2%	11%
12. Velké sociální rozdíly mezi lidmi v Rusku	2%	2%	4%
13. Špatné ocenění kvalifikované práce v Rusku	0%	2%	2%
14. Alkoholismus v Rusku	2%	0%	0%
15. Špatné mezilidské vztahy v Rusku	2%	6%	7%
16. Dobrá ekonomická situace v ČR	2%	6%	4%
17. Nevyhovující životní styl v Rusku	6%	8%	7%
18. Malé sociální rozdíly mezi lidmi v ČR	0%	8%	9%
19. Jiný důvod, jaký:	11%	4%	2%

Missing: první místo 4%, druhé místo 9%, třetí místo 16%

4. Žil(a) jste před příchodem do ČR v jiné zemi mimo Rusko?

1. Ne	71%
2. Ano, ale poté jsem opět nějakou dobu vrátil(a) do Ruska	24%
3. Ano, do ČR jsem se přistěhoval(a) z jiné země než z Ruska (vynechte další dvě otázky)	5%

Missing: 0%

5. Pokud jste již dříve žil(a) mimo Rusko, ve které to bylo zemi? .....

Ukrajina	40%
Německo	13%
USA	13%
jiné	44%

Netýkalo se 71%, missing 2%.

6. S kým jste do ČR přijel(a)? Označte všechny platné možnosti.

1. Přijel(a) jsem sám (sama).	36%
2. S rodiči	22%
3. S manželem / manželkou	27%
4. S partnerem / partnerkou	4%
5. S dětmi	25%
6. S jinými členy rodiny / příbuznými	4%
7. S přáteli	4%

Missing: 0%

7. Když jste se Vy nebo Vaše rodina rozhodovala o odchodu do ČR, měl(a) jste již v ČR příbuzné, přátele či jiné známé? Napište, prosím, číslicemi, kolik z nich již v ČR v době Vašeho příchodu pobývalo.

- Příbuzní: 0: 86%
1-4: 14%

Missing: 0%

- Blízcí přátelé: 0: 89%
1-4: 11%

Missing: 0%

- Ostatní známí: 0: 82%
1-5: 18%

Missing: 2%

8. Přistěhovali se do ČR po Vašem příchodu nějakí Vaši příbuzní, přátelé nebo známí, taková, kteří o Vašem pobytu v zemi věděli?

1. Ano, kolik celkem:	35%
2. Ne	65%

Missing: 0%

9. Myslíte, že se do ČR alespoň na nějakou dobu z Ruska přistěhují někteří z Vašich příbuzných či přátel?

	Ano, někteří o tom vážně uvažují	Možná	Spíše ne
Příbuzní	15%	21%	64%
Missing: 4%			
Přátelé	16%	43%	41%
Missing: 7%			

10. Jak byste ohodnotil(a) situaci v různých společenských oblastech v Rusku a v ČR v době Vašeho příchodu a dnes? Hodnoťte prosím známkami od 1 do 5, kde 1 je nejhorší a 5 nejlepší. Vyplňte prosím všechna pole, pokud jste schopni příslušnou oblast zhodnotit.

Čísla udávají průměry validních odpovědí. Průměrný počet validních odpovědí byl 45, minimum 39, maximum 48.

	<i>V Rusku v době Vašeho odchodu</i>	<i>V Rusku dnes</i>	<i>V ČR dnes</i>
Ekonomická situace	2,57	2,84	3,48
Politická situace	2,33	2,73	3,56
Míra demokracie	2,22	2,52	3,78
Chování úředníků, policie, soudů	1,83	1,93	3,52
Možnosti kulturního využití	3,98	4,27	3,98
Vztahy na pracovištích	3,70	3,56	3,84
Mezilidské vztahy obecně	3,40	3,16	3,79
Úroveň školství	4,00	3,74	3,61
Úroveň zdravotní péče	2,79	3,12	3,89
Míra kriminality – pocit bezpečí	1,85	2,33	4,32
Etnické vztahy	2,95	2,93	3,56

11. Jakým směrem se podle Vás celkově vyvíjejí ruská a česká společnost?

	<i>Dobrým směrem</i>	<i>Špatným směrem</i>	<i>Ani dobrým, ani špatným směrem</i>	<i>Nemůžu zhodnotit</i>
Ruská společnost 25%	19%	37%	19%	
<i>Missing: 6%</i>				
Česká společnost 33%	10%	31%	27%	
<i>Missing: 6%</i>				

12. Domníváte se, že zpravodajství o ruské politické situaci v českých médiích je objektivní?

1. Ano	14%
2. Ne, je příliš pozitivní	4%
3. Ne, je příliš negativní	33%
4. Ne, je neobjektivní z jiného důvodu, z jakého?	27%
5. Nevím	23%

Missing: 6%

DRUHÁ ČÁST

13. Jak často sledujete zpravodajství o dění v Rusku?

1. Denně	44%
2. Několikrát do týdne	31%
3. Jedno za týden až jednou za dva týdny	16%
4. Zřídka, méně často než jednou za dva týdny	7%
5. Vůbec ne	2%

Missing: 0%

14. Jak dlouhou dobu jste za poslední rok (to znamená od loňského dubna/května/června do současnosti) strávil(a) v Rusku? Uvedte prosím počet týdnů: 0: 37%, 1-4: 44%, 5-16: 19%

Missing: 6%

15. Pokud jste v Rusko za poslední rok navštívil(a), jaké byly důvody Vaší návštěvy?

1. Z větší části osobní důvody	81%
2. Z větší části pracovní důvody	19%

Netýkalo se a missing: 35%

16. Znáte osobně nějaké lidi původem z Ruska, kteří žijí déle než jeden rok mimo Rusko a ČR?

1. Ano, kolik?	22%
2. Ne	78%

Missing: 0%

17. Ve kterých zemích tito Vaši známí žijí? Uvedte názvy zemí:

(procenta ze všech respondentů včetně neodpovídajících, nejčtenější odpovědi)

Německo	45%
USA	38%
Francie	27%
Izrael	18%
Velká Británie	18%

18. Co se týče vašich známých a příbuzných – Rusů, kteří nyní žijí mimo Rusko a ČR, navštěvovali jste se s nimi během posledního roku? Napište, prosím, kolikrát jste vy navštívil(a) je nebo oni vás – kolik celkem proběhlo takových návštěv za poslední rok:

0: 41%, 1-2: 38%, 3-20: 21%.

Netýkalo se a missing: 24%

19. Jak často komunikujete:

	<i>Denně</i>	<i>Několikrát za týden</i>	<i>Několikrát za měsíc</i>	<i>Několikrát za rok nebo méně</i>	<i>Vůbec ne</i>
A. S příbuznými, kteří žijí v Rusku	22%	49%	15%	13%	2%
<i>Missing: 0%</i>					
B. S přáteli, kteří žijí v Rusku	20%	24%	42%	11%	4%
<i>Missing: 0%</i>					
C. Pracovně s firmami, institucemi a jednotlivci v Rusku	9%	9%	20%	26%	35%
<i>Missing: 2%</i>					
D. S lidmi původem z Ruska, kteří nyní žijí v jiných zemích než Rusko a ČR	9%	27%	29%	16%	18%
<i>Missing: 0%</i>					

20. Pokud alespoň občas v kontaktu s uvedenými osobami a institucemi jste, pomocí jakých prostředků s nimi komunikujete? V každém řádku prosím označte dva nejčastější způsoby.

Procenta ze všech respondentů, včetně ne-odpovídajících.

	<i>Telefon</i>	<i>Psaná komunikace po internetu</i>	<i>Volání pomocí internetu (např. Skype)</i>	<i>Dopisy</i>	<i>Jiný prostředek, jaký? .....</i>
S přáteli a příbuznými žijícími v Rusku	40%	51%	67%	0%	2%
V pracovní komunikaci se subjekty sídlícími v Rusku	15%	49%	31%	4%	2%
S lidmi původem z Ruska, kteří nyní žijí mimo RF a ČR	11%	53%	49%	4%	4%

21. Máte v úmyslu vrátit se zpět do Ruska?

1. Určitě ano	4%
2. Spíše ano	17%
3. Spíše ne	46%
4. Určitě ne	33%

Missing: 2%

22. Pokud se nechcete nebo spíše nechcete vracet do Ruska, co máte v úmyslu udělat?

Procenta ze všech respondentů, včetně ne-odpovídajících.

1. Zůstat v ČR	55%
2. Přestěhovat se do jiné země, do které?	15%
3. Nevím	22%

Missing: 9%

23. Pokud plánujete se do Ruska vrátit, za jak dlouho byste to asi chtěli udělat?

1. za méně než 1 rok	4%
2. za 1-2 roky	15%
3. za 3-5 let	8%
4. za více než 5 let	12%
5. Nevím	62%

Missing: 53%

TŘETÍ ČÁST

24. Jaký máte cíl co se týče Vašeho vztahu k české společnosti?

1. Snažím se splynout s českou společností ve všech ohledech.
10%
2. Snažím se vyhledávat známé především mezi Čechy, ale současně si zachovat své kulturní odlišnosti a zvyklosti.
64%
3. Spoléhám se především na kontakty s ostatními zde žijícími Rusy a rovněž si chci zachovat své původní ruské zvyklosti a řeč.
27%

Missing: 6%

25. Zde v ČR, jak velkou část z vašich známých a přátel tvoří lidé původem z Ruska?

	<i>Všichni</i>	<i>Většina</i>	<i>Menšina</i>	<i>Nikdo</i>
1. Mezi nejbližšími přáteli	32%	45%	19%	4%

Missing: 4%

2. V širším okruhu přátel a známých	13%	51%	36%	0%
-------------------------------------	-----	-----	-----	----

Missing: 4%

3. Mezi lidmi na Vašem pracovišti (pokud pracujete)	17%	38%	30%	15%
---	-----	-----	-----	-----

Missing: 15%

26. Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky?

	<i>Vůbec nesouhlasím</i>	<i>Spíše nesouhlasím</i>	<i>Spíše souhlasím</i>	<i>Zcela souh</i>
A. Češi mají výrazně odlišnou mentalitu než Rusové.	2%	27%	44%	27%
Missing: 0%				
B. Čechům nemohu věřit tolik, jako Rusům.	38%	46%	7%	9%
Missing: 0%				
C. S Rusy je větší zábava než s Čechy.	7%	48%	30%	15%
Missing: 2%				
D. Češi se kontaktu s Rusy vyhýbají.	7%	51%	33%	9%
Missing: 0%				
E. Rusové v ČR, kteří vyhledávají přátele a známé především mezi sebou, mají větší šance na úspěch zde než ti, kdo se orientují na kontakty s Čechy.	37%	35%	22%	6%
Missing: 2%				
F. Rusové v ČR, kteří vyhledávají přátele a známé především mezi sebou, mají větší šanci na zachování své kulturní a jazykové identity než ti, kdo se orientují na kontakty s Čechy.	17%	28%	39%	17%

Missing: 2%

27. Jak byste ohodnotil(a) svou znalost češtiny?

1. Velmi dobrá 22%
2. Poměrně dobrá 46%
3. Poměrně špatná 26%
4. Velmi špatná 6%

Missing: 2%

28. Kým se cítíte být z hlediska národnosti?

1. Rusem	78%
2. Částečně Rusem a částečně Čechem	13%
3. Čechem	0%
4. Jiné:	9%

*Missing: 0%***29. Jakého jste náboženského vyznání?**

1. pravoslavného	76%
2. jiného, jakého:	7%
3. jsem ateista	17%

*Missing: 2%***30. Pokud jste pravoslavného vyznání, jak často zde navštěvujete bohoslužby ve srovnání s dobou, kdy jste žil(a) v Rusku?**

1. Nenavštěvoval(a) jsem kostel ani v Rusku ani nenavštěvuji zde	32%
2. Méně často	29%
3. Zhruba stejně často	29%
4. Častěji	10%

*Missing: 26%***31. Následují dvojice výroků. Na stupnici 1-5 se pokuste vždy rozhodnout, ke kterému se více přikláníte.**

Má národnostní příslušnost je pro mě důležitá.	63%	37%	Necítím jako důležité, ke které národnosti se hlásím.	<i>Missing: 2%</i>
Lidé by se za žádných okolností neměli zříkat kultury, ze které vzešli.	70%	30%	Je přirozené, že se lidé snaží převzít kulturu země, ve které právě žijí.	<i>Missing: 4%</i>
Člověk se může stejně přirozeně cítit ve své vlasti jako v cizině, pokud se dobře adaptuje.	80%	20%	V cizině se člověk nikdy nemůže cítit úplně jako doma.	<i>Missing: 0%</i>
V cizím jazyce bych se nikdy nebyl(a) schopný(á) tak dobře vyjádřit jako v ruštině.	27%	73%	Pokud bych se dostatečně dlouho učil(a) nový jazyk, uměl(a) bych se v něm stejně dobře vyjádřit jako v ruštině.	<i>Missing: 0%</i>
Emigranti by se měli snažit, aby jejich děti co nejvíce splynuly s kulturou země, ve které žijí.	41%	59%	Pokud se někdo rozhodne zůstat natrvalo v zahraničí, měl by se snažit předávat svým dětem svou původní kulturu a jazyk.	<i>Missing: 2%</i>

Pokud bych se natrvalo usadil(a) v cizí zemi, chtěl(a) bych, aby se mé děti mohly vzdělávat v ruštině.	13%	87%	Pokud bych se natrvalo usadil(a) v cizí zemi, chtěl(a) bych, aby se mé děti vzdělávaly v jazyce země, v níž by žily.	Missing: 2%
--	-----	-----	--	-------------

32. Jak často v současné době sledujete ruskou politiku, sport a kulturní produkci ve srovnání s dobou před svým odchodem z Ruska?

	Častěji	Přibližně stejně často	Méně často	Nesledoval jsem dříve ani nesleduji dnes
Ruská politika Missing: 0%	20%	42%	32%	6%
Ruské sportovní dění Missing: 0%	6%	26%	40%	29%
Ruská kulturní produkce (hudba, filmy apod.) Missing: 0%	11%	33%	49%	7%

33. Jak byste ohodnotil(a) vztah českého obyvatelstva vůči Rusům zde žijícím? Zhodnoťte prosím, ke které z charakteristik se u každé dvojice přikláníte, na stupnici 1-5.

Otevřený	6%	9%	45%	30%	11%	Uzavřený	Missing: 15%
Podezřivý	8%	31%	42%	13%	6%	Důvěřivý	Missing: 13%
Tolerantní	6%	18%	48%	26%	2%	Xenofobní	Missing: 9%
Nepřátelský	6%	8%	54%	25%	6%	Přátelský	Missing: 13%

34. Řekl(a) byste, že jste v ČR diskriminován(a) kvůli Vašemu původu?

1. Ano	30%
2. Ne	70%

Missing: 2%

35. Jak hodnotíte Vaše vztahy s českými občany a jaké máte zkušenosti s jednáním českých úřadů vůči Vám?

	Velmi dobré	Dobré	Uspokojivé	Špatné	Velmi špatné
Vztahy s českými občany Missing: 0%	18%	51%	31%	0%	0%
Jednání českých úřadů Missing: 2%	8%	47%	40%	5%	0%

ČTVRTÁ ČÁST

36. Kolik je Vám let? Napište věk: Průměr i medián 31, minimum 17, maximum 62.

37. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání?

1. Základní	0%
2. Střední profesionální vzdělání	15%
3. Střední všeobecné vzdělání	19%
4. Vysokoškolské	67%

Missing: 2%

38. Jakého jste pohlaví?

1. Žena	62%
2. Muž	38%

Missing: 0%

Pro označení různých vrstev obyvatelstva se používají různé pojmy. Pokuste se takto sami zařadit, a to nejprve v době Vašeho odchodu z Ruska z hlediska ruské společnosti, a poté nyní zde z hlediska české společnosti.

39. V Rusku v době Vašeho odchodu:

1. Horní vrstva	2%
2. Vyšší střední vrstva	30%
3. Střední vrstva	48%
4. Nižší střední vrstva	19%
5. Dolní vrstva	2%

*Missing: 2%***40. V ČR dnes:**

1. Horní vrstva	0%
2. Vyšší střední vrstva	13%
3. Střední vrstva	76%
4. Nižší střední vrstva	11%
5. Dolní vrstva	0%

Missing: 2%

Jaké bylo Vaše sociálně-ekonomické postavení v Rusku v době Vašeho odchodu a jaké je dnes v ČR?

41. V Rusku v době Vašeho odchodu ze země:

1. Student	39%
2. Zaměstnanec	28%
3. Podnikatel	19%
4. Nezaměstnaný	0%
5. Důchodce	2%
6. Rodičovská dovolená, v domácnosti	7%
7. Ostatní	6%

*Missing: 2%***42. V ČR dnes:**

1. Student	24%
2. Zaměstnanec	26%
3. Podnikatel	39%
4. Nezaměstnaný	0%
5. Důchodce	0%
6. Rodičovská dovolená, v domácnosti	4%
7. Ostatní	7%

*Missing: 2%***43. Pokud v současné době podnikáte, máte nějaké zaměstnance?**

1. Ne	50%
2. Ano, kolik?	50%

*Missing: 64%***44. Na jakém právním základě pobýváte v ČR?**

1. Mám české státní občanství.	2%
2. Mám povolen trvalý pobyt v ČR.	44%
3. Mám povolen dlouhodobý pobyt v ČR.	54%
4. Jiné:	0%

*Missing: 2%***45. Řekl(a) byste, že se Vám po příchodu do ČR zvýšila či snížila životní úroveň?**

1. Výrazně se zvýšila	19%
2. Mírně se zvýšila	26%
3. Zůstala přibližně stejná	37%
4. Mírně se snížila	17%
5. Výrazně se snížila	2%

Missing: 2%

46. Jaký je Váš rodinný stav?

1. Ženatý, vdaná	37%
2. Dlouhodobě žijící v partnerem/partnerkou	15%
3. Svobodný, -á	41%
4. Rozvedený, -á	7%
5. Vdovec, vdova	0%

Missing: 2%

47. Pokud máte partnera / partnerku, odkud pochází?

1. Z ČR	11%
2. Z Ruska	60%
3. Odjinud, odkud?	30%

Missing: 33%

48. Kde jste se s Vaším partnerem / partnerkou seznámil(a)?

1. V ČR	49%
2. V Rusku	46%
3. Jinde, kde?	6%

Missing: 36%

49. Máte děti mladší 18 let, které s Vámi žijí v jedné domácnosti?

1. Ano, kolik?	36%
2. Ne	64%

Missing: 4%

50. Kde v ČR žijete?

1. V Praze. Ve které čtvrti? Máme na mysli názvy čtvrtí jako Dejvice, Vršovice apod.	91%
2. Jinde, kde?	9%

Missing: 2%

51. V ČR bydlíte:

1. Ve vlastním bytě	35%
2. Ve vlastním domě	9%
3. V družstevním bytě	4%
4. V nájemním bytě	48%
5. Na studentské koleji	2%
6. Jiné	2%

Missing: 2%

52. Jste spokojen(a) se svým pobytem v ČR?

1. Velmi nespokojen(a)	0%
2. Spíše nespokojen(a)	6%
3. Spíše spokojen(a)	61%
4. Zcela spokojen(a)	33%

Missing: 7%

53. Jak byste se zařadil(a) podle svých politických názorů na škále levice – pravice?

Levice

Pravice

Nevím

2%   2%   6%   31%   2%   17%   8%   33%   *Missing: 6%*